

Oktober 2005

Dansk Mongolsk Selskab

Ger 53

16. årgang – oktober 2005

ISSN 0905-9504

Ger er medlemsblad for Dansk Mongolsk Selskab. Bladet udkommer februar, maj, august, november.

Redaktion:

Rolf Gilberg (ansvarshav.)
Jan Koed
Bulgan Njama

Tryk: One Way Tryk a/s

Oplag: 250 eks.

Oplysninger om adresseændringer og leveringsproblemer m.v. meddeles til kassereren.

Formål:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland,
- (b) at udgive skrifter om mongolerne,
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold,
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne og
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Dansk Mongolsk Selskab

Æresmedlem:

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelse:

Lars Højer
Anita Garbers
Rolf Gilberg
Søren Haslund-Christensen
Jan Koed
Bulgan Njama
Morten Axel Pedersen
Leif F. Petersen
Henrik Bo Thrane (sup.)

Internet:

www.danskmongolskselskab.dk

Girokonto: (1551) 784-1582

IBAN: DK26 3000 0007 8415 82

Selskabets adresser:

Formand: Rolf Gilberg
Etnografisk Samling
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K
tel: 3347 3207 fax: 3347 3320
email: rolf.gilberg@natmus.dk

Kasserer: Jan Koed

Carl Bernhards Vej 15, st.tv.
1817 Frederiksberg C
tel: 3322 3728
fax: 3322 3726
email: jk@cadaid.dk

NGO-projekter:

Bulgan Njama
Fuglebo 2
2000 Frederiksberg
tel: 3833 2106
email: dms@dkk.dk
I Mongoliet:
dmcenter@magicnet.mn

Medlemskab:

Kontingent:
150 kr. pr. kalenderår for personligt medlemskab.
250 kr. for husstandsmedlemskab.
500 kr. for firmamedlemskab.
Tillæg for medlemmer bosat i udlandet: 50 kr.

Henvendelse om medlemskab rettes til kassereren.

'Grande finale' for aftenens show i Kulturpaladsets teatersal 30. juni. For at markere afslutningen af en 2-årig uddannelse af socialarbejdere var projektets børn inviteret til hovedscenen for at vise deres musiske færdigheder inden for sang, dans, akrobatik og dukketeater. Det blev en uforglemmelig aften fyldt med livsglæde, engagement og håb for fremtiden. Mere på side 9. Foto: Jan Koed

Indhold

Busser til tiden	3
Hvad rager Mongoliet os?	5
10 års bistandsarbejde i Mongoliet	9
Udvikling af skoler i landdistrikterne	12
Brug ikke chokterapi	16
Mongoliet, Kina og verdensøkonomien	18
En schweizer i Mongoliet (II)	20
Aktuelt	
Fugle dør af fugleinfluenza	25
Guldgravere i sommervarmen	25
Vores sekretær	27
DMS nyt	28

Mongol i Danmark:

Busser til tiden

Gennem de seneste år har flere og flere mongoler bosat sig i Danmark i kortere eller længere perioder, nogle permanent. Derfor er det blevet muligt at få svar på spørgsmålet: Hvordan er det at være mongol i det danske samfund?

Som immigrant med asiatisk baggrund kiggede jeg i begyndelsen instinktivt efter andre asiatiske ansigter i de københavnske gader, da jeg flyttede hertil for 1 år siden med min danske kæreste. Jeg kom fra Auckland i New Zealand hvor jeg havde boet i 3 år og var blevet så vant til tusinder af japanske, koreanske og kinesiske immigranter at det var mærkeligt for mig at billedet ikke var det samme i København. Jeg tror jeg følte mig hjemme i Auckland fordi der var så mange mennesker der så ud som mig. Efter et stykke tid indså jeg dog at jeg også følte mig hjemme i København, selvom asiater er et mere sjældent syn her. Jeg blev del af et meget mere blandet samfund som med tolerance imødekommer folk med alle mulige slags baggrunde og med flere etniske variationer end jeg har før oplevet.

Dominansen af asiatiske immigranter i Auckland, der er et resultat af New Zealands liberale immigrationspolitik, skaber vanskeligheder for deres egen integration i et samfund der før bestod næsten udelukkende af hvide. Enhver dominans skaber opposition og offentlig modstand hvilket også er tilfældet her. Og immigrations-debatten i New Zealand er næsten entydigt negativ.

Efter at have boet i København længe nok til at danne mig en mening om situationen, kan jeg ikke påstå at alting bare er dejligt her.

Men jeg kan se store forskelle på folks holdninger. I Danmark skabes integrationspolitik på regeringsniveau, og offentligheden deltager i vidt omfang i diskussionen. Det gør samfundet mere tolerant overfor mennesker af anden etnisk baggrund. Nu hvor jeg har tilbragt et år i Danmark, tror jeg på at det er den indstilling der er den sundeste, fordi den skaber en mængde muligheder for folk som mig – i form af arbejdspladser, venner og i det hele taget ved at have et godt liv som enhver anden dansker. Efter at have etableret min plads i samfundet – hvem jeg er her, og hvor gode mine chancer er for at få et godt liv her – begyndte jeg at opdage andre aspekter af hverdagen i København.

Jeg blev født i Ulaanbaatar i Mongoliet og har boet dér det meste af mit liv. Jeg er vant til en smuk og uberørt natur som en naturlig del af hverdagen. 40 minutter uden for byen finder man floder og bjerge uden andre mennesker end en omstreffende hyrde der af og til driver forbi på jagt efter forsvundne kvæg. Her kan man tage sig et forfriskende ansigtsbad med krystalklart vand fra en kølig kilde.

45 minutter udenfor Auckland kommer man til øde strande ved Stillehavet eller buskområder hvor man må bruge machete for overhovedet at komme frem. Den slags er der selvfølgelig ikke meget af i København. I stedet er der en lille park

på Christianshavn hvor min kæreste og jeg griller – eller jeg kan spadserere omkring i en større park som Kongens Have for at se folk slappe af; jeg kan tilbringe en hel solskinsdag på Amager Strand og stirre på den fantastiske *Turning Torso* i Sverige og den fantastiske silhuet af en bro der har bragt Sverige tættere på og gjort København endnu større.

Når jeg ser hvor meget udbytte man får ud af at bruge det offentlige penge på parker, nye strande, museer og andre steder som alle har adgang til, går det op for mig hvor langt bagud Ulaanbaatar og Auckland er på det punkt. Hvis en ny park åbner i Ulaanbaatar, er det mest sandsynlige at den er blevet bygget af en af de nyrige til hans egne børn. Hvis et nyt museum åbner i Auckland er det mest sandsynligt at det er en privat virksomhed hvis eneste formål er at generere profit. Alligevel savner jeg at tage min egen bil og køre op til det buddhistiske tempel på toppen af bakken med udsyn over det fjerntliggende blå vand i Hauraki Golfen ved New Zealands nordø; foran mig de bølgende grønne bakker prikket med enkelte gårde. Eller at køre ud af stovede Ulaanbaatar efter fyraften og holde picnic med *take-away* kødboller ved vejkanten, mens man betragter hyrdens familie malke kvæg, muge ud i staldene og sende deres børn efter vand på hesteryg. Sådan har nomaderne levet siden ti-

Trafik i Ulaanbaatar, sommer 2005.

Foto: Ann Benwell

dernes morgen, og det er fascinerende at tænke på at jeg kun er 30 minutter væk fra den tid.

Det er svært at undvære en bil når man bor i Auckland af den simple grund at den offentlige transport ikke ligefrem er et opløftende alternativ. Det tager 40 minutter at køre med bus gennem centrum hvilket svarer til afstanden mellem Vesterbro og Nørrebro. Man sparer ganske vist kun 10 minutter hvis man tager bilen, men så er det i det mindste mere komfortabelt. Den største forskel er dog selve bilkulturen. Det kan være livsfarligt at køre ud af motorvejen i Auckland, og det kræver en god psyke når man med mere end 100 km/t har en 5 tons lastbil i bagsmækken af sin lille Toyota.

I Ulaanbaatar er det dog livsfarligt ikke at have en bil. Fodgængere lever en farlig tilværelse, og måske er det derfor at dem der er glade for livet har en stor drøm om at eje en bil. Efter sådanne oplevelser er det måske derfor ikke så underligt at jeg er meget omhyggelig med at vente ved de københavnske forgængerfelter til alle biler er kørt forbi – også selvom en venlig bilist standser op og vinker til mig som tegn til at jeg kan gå. Til sidst giver de op og kører, for jeg tør alligevel ikke gå ud.

Sushi synes at være det mest *in* at spise i København i øjeblikket. Men det er stadig lidt nyt for mange og derfor relativt dyrt. I Auckland er

sushi noget af det billigste og bedste *take-away* mad du kan få. Du kan snuppe en pakke med seks friske stykker sushi til frokost – pris: 5 NZ dollars, hvilket svarer til 20 kr. Det skyldes den store gruppe asiater i byen. Går man rundt i Aucklands centrum minder det på mange måder om Singapores bymidte. I Auckland vrirler det nemlig med kinesiske, japanske og koreanske restauranter – og de henvender sig primært til asiater. Derfor går man ikke på kompromis med kvaliteten. Går du på kinesisk restaurant i Auckland, kan du være helt sikker på at du får et 100% autentisk kinesisk måltid og ikke en vattet europæisk udgave – som jeg tit har oplevet i København. Jeg ved ikke lige hvor gode *sharwarmaer* og *kebabs* er her fordi jeg ikke har været i de lande hvor de stammer fra. Men det meste af det mad der serveres på asiatiske restauranter i København er miserable udgaver af den ægte vare. Eller måske er sushi den eneste slags mad fra det hav af sunde og friske valgmuligheder det asiatiske køkken kan tilbyde som de danske gæner kan gå med til?

Jeg har undret mig over hvorfor danskerne siger de er stressede. Hvad er der at stresses over? I får gode lønninger, kører i rene busser der kommer til tiden (ok, nogle gange er de forsinkede, men i forhold til en bus der aldrig kommer, eller en

der er fyldt med lommetyve?). I har et fremragende velfærds- og uddannelsessystem, I har aldrig strømsvigt osv.

Men så forstod jeg: I kan ikke finde ud af at komme af med jeres stress. Folk i Mongoliet har ikke materielle goder. Særligt i Ulaanbaatar er hverdagen stresset. Kaotisk og aggressiv trafik, bureaukrati og korruption fylder meget i vores hverdag. Men efter en lang og hektisk dag på arbejde ringer vi til en ven og tager en drink sammen. Eller vi kommer på uanmeldt besøg hos en anden ven. Hvis han eller hun ikke er hjemme, er der altid en anden der er. Senere er der altid en anden ven der også har haft en stresset dag på jobbet der slutter sig til os. Og én mere. Pludselig har man gang i en fest midt på ugen, og man har glemt hvorfor man overhovedet var stresset. Man er klar til endnu en stresset dag, men i morgen kan man jo altid gå ud med sine venner igen. Sammen bekæmper vi stress.

Livet i København er ikke så ringe endda. Faktisk kan det være virkelig godt for folk som mig, udlændinge og immigranter der for alvor har besluttet sig for at byen skal være deres andet, tredje eller fjerde hjem. Nogle gange spekulerer jeg på, om Københavnerne sætter lige så meget pris på deres by som vi gør? ■

Selenge Lkhagva

Selenge er 37 år, født og opvokset i Ulaanbaatar. Bor nu på Christianshavn. Boede og studerede i Moskva 1985-90. Mødte sin danske kæreste i Mongoliet. Boede og studerede i Aalborg 1998-2001. MSc i Business Administration. Boede i Auckland, New Zealand 2002-04. Flyttede til København med sin kæreste i september 2004.

Artiklen blev første gang bragt i KBH #04, okt. 2005.

Hvad rager Mongoliet os?

Et hjerteligt og stolt folk, ét med naturen, hestefolk. Mongolerne er rundet af deres storslåede natur – og deres historie, naturligvis. De bløde græsklædte stepper strækker sig endeløst og endeløst smukt. Himlen synes tættere på jorden i dette storslåede land. Mongoliet er tre gange så stort som Frankrig – befolkningen blot det halve af Danmarks.

Men selv om landet er stort, er det klemte inde mange tusinde kilometer fra hav og omgivet af de to store naboer, Kina mod syd, øst og vest og Rusland mod nord. Fra 1200- til 1600-tallet herskede Mongoliets største khaner, Djengis og Kublai, fra Det Kaspiske Hav i vest til Korea i øst, men gennem de senere 350 år har mongolerne været under den ene eller den anden nabostats autoritære formynderskab.

De værner nidkært om mindet om Djengis Khan, der grundlagde Mongoliet og derfor nu om dage er en vigtig del af den nationale identitet.

Fra 1644 til 1911 var mongolerne underlagt Kinas Qing-dynasti, dvs. manchuerne, og fra 1921 til 1990 sad Sovjetunionen på magten. Man måtte end ikke nævne Djengis Khan. Mongoliet blev verdens anden kommunistiske stat og var trods sin formelle suverænitet den 16. sovjetrepublik. En fredelig revolution i 50 minusgrader væltede sovjetmagten – den store statue af Josef Stalin foran Statsbiblioteket røg også. Den af Vladimir Lenin står der stadig.

Før revolutionen var der op til 350.000 sovjetiske soldater i Mongoliet, der tjente som stødpude mellem Sovjetunionen og Kina. Sovjet-

unionen forsynede Mongoliet med alt fra olie til sukker; Mongoliet afstod reelt sin suverænitet på alt andet end papiret. I 1992 vendte de sidste rester af sovjetiske soldater hjem til deres eget opløste land, som nu var blevet til 15 rådvilde nationer. Mongolerne har i snart 15 år været deres egne herrer, men er dog dybt afhængige af andre. Mongoliets forsvar er beskedent, og begge de vældige naboer har et godt øje til landets ressourcer og strategiske beliggenhed.

Selv om en tredjedel af Mongoliets BNP nu består af udviklingsbistand, er landet stadig dybt afhængigt af Kinas og Ruslands velvilje og handel. Begge lande kræver f.eks. betydelige summer for at give Mongoliet adgang til deres havne. Afstanden til mulige importører er enorm, og selv om Mongoliet så rigeligt kunne eksportere f.eks. lamme- og fårekød til Mellemosten, bliver det meget kostbart med fly eller langsomt, besværligt og næsten lige så kostbart med tog.

Riget fattes penge og dermed magt. Mongoliet betragtes nærmest som et kuriosum, selv om det på eksemplarisk vis forsøger at gøre alt det, som de vestlige demokratier, FN og diverse private bistandsorganisationer stiller krav om for at reg-

Far og datter i minebyen Nalaikhs ger-slum ikke langt fra hovedstaden Ulaanbaatar.

Foto: Mette Holm

Kultursammenstød på bro.

Foto: Mette Holm

ne landet som en medspiller. Mongoliet har regulært demokrati, der privatiseres på livet løs. Mongoliet har sågar soldater i Irak.

I flere tidligere sovjetstater har der været voldsomme folkelige oprør mod regeringer, der ikke har givet borgerne tilstrækkelig medindflydelse og velstand. Vist er der også i Mongoliet voldsom korrupsion og også dårlig og uerfaren forvaltning, men der er større stabilitet og – i sammenligning – ingen statslig undertrykkelse. Risikoen ved at investere i Mongoliet er langt mindre end i samtlige øvrige lande i regionen. Landet er rigt på mineraler og har tiltrukket nogen udenlandsk kapital, men generelt har kun få udenlandske firmaer – bortset fra

russiske og især kinesiske forretningsfolk – vist interesse, siden Mongoliet i begyndelsen af 1990'erne indledte markedsøkonomiske reformer og privatiseringer.

Kinesere myldrer op over grænsen fra deres overbefolkede land og slår sig ned for en stund i Mongoliet for at gøre hurtige forretninger i form af elendige hoteller, supermarkeder og den slags; ikke langsigtede investeringer i f.eks. infrastruktur, der kunne bidrage til udviklingen i Mongoliet.

Kineserne har også mere eller mindre sat sig på en af Mongoliets største forretningsmuligheder. Mongoliet er verdens næststørste producent af kashmiruld; produktionen udgør ca. 15% af BNP. Potentialet er langt større, men mongolerne har hverken kapital eller

den nødvendige viden til selv at udvikle rentable forarbejdningsprocesser. Derfor bliver det meste af råmaterialet solgt til kineserne, og af de få tekstilfabrikker, som mongolerne selv har ejet og drevet, er mange kommet i kinesisk eje. I det hele taget har driftige kinesiske købmænd godt fat i Mongoliet. En del mongoler frygter, at Mongoliet er på vej til at blive en filial af Kina. »Snart skal vores hovedstad Ulaan Baatar vel omdøbes til Ulaan Beijing«, lyder de sarkastiske kommentarer.

70 år under sovjetisk formynderskab lærte ikke mongolerne at begå sig i den industrialiserede verden. Sovjetmagten anlagde byerne, byg-

gede husene og kraftværkerne, leverede olien. Det liv, mongolerne er bedst til, er det på stepperne – de er kvægnomader, slår det runde filt-telt, *ger'en*, op i sommerlejr og vinterlejr; lever tæt med og af deres kvæg, får, geder, måske kameler og yakokser – og aldrig uden deres elskede heste. En eller flere familier drager omkring, hvor græsset gror, eller hvor en bjergside skærmer for isvinden fra Sibirien eller Gobi. Sådan er det. Kun isvintre – *zud* – og måske golde somre kan ødelægge tilværelsen, som det skete tre på hinanden følgende vintre i slutningen af 1990'erne. Millioner af husdyr døde.

Da tog vandringerne fra land til by for alvor fat. Nomader i titusindvis måtte give op og flyttede til byer, hvor de kun dårligt kan overleve i

teltslummen i byernes udkant. I dag lever op imod en million mongoler – over en tredjedel af befolkningen – under fattigdomsgrænsen.

I sovjettiden var der mad til alle og fuld beskæftigelse. Det var forbudt at være arbejdsløs! Alle lærte at læse og skrive – mindst ét sprog. Dog måtte de ikke skrive med deres eget alfabet. Kyrilliske bogstaver var det eneste lovlige. Siden revolutionen er det mongolske skriftsprog atter tilladt, og en mongolsk udgave af 30 H. C. Andersen-eventyr er på trapperne – for første gang på mongolernes eget skriftsprog.

Endnu er det de færreste, der mestrer det smukt svungne og kunstfærdige, oprindelige alfabet, der skrives lodret – oppefra og ned og fra venstre mod højre. Og det kommer næppe i første række i den store uddannelsesreform, der er undervejs. Reformen styrker håndværksuddannelser og andre praktiske fag. Hele kulturen og samfundet var under sovjetsystemet under stærk påvirkning fra Moskva – også undervisningen, som var meget akademisk tilrettelagt, og det boglige uddannelsesniveau var højt. Men eftersom al praktisk ekspertise kom med toget fra Sovjetunionen, var – og er – der, når man ser bort fra livet på stepperne, meget ringe praktiske kundskaber.

»Selv dygtige studerende manglede praktiske evner. De kunne ikke skrive noget så almindeligt som et forretningsbrev«, fortæller departementschef i Mongoliets undervisningsministerium, Mishigjav Buurunkhii.

Der er nu iværksat en fornyelse af det faglige indhold og af lærebøger i både skoler og på flere uddannelser, så de studerende får en mere praktisk tilgang til stoffet. Især de ikke-akademiske uddannelser er blevet moderniseret, hvilket ved semesterstart i efteråret tiltrak et større antal nye studerende end tidligere år.

»Det er udmærket med en masse dygtige advokater, men samfundet har også brug for sygeplejersker og bygningskonstruktører«, siger Buurunkhii.

Mongolerne knokler for i ekspresfart at tilpasse sig de nye vilkår. Første- eller andengenerations byboer klarer sig gerne udmærket med mange hele, halve og kvarte job og andre småtjanser. Men de nye tilflyttere, der udelukkende mestrer livet på stepperne, har dog vanskeligt ved at få noget at lave. Dertil kommer den – for alle – vanskelige proces med at omstille sig fra et liv under totalt sovjetisk formynderskab til det nye samfunds krav om initiativ. At kunne slagte, malke, drive kvæg og ride, før man kan gå, er ikke en kvalifikation i demokrati og markedsøkonomi.

Resultatet er en voksende polarisering i samfundet – mellem de handlekraftige og de, der ikke formår at begå sig i de nye tider, mellem rige og fattige. Arbejdsløsheden er eksploderet og bliver druknet i billig vodka. Stadig flere børn flytter på gaden i storbyer på flugt fra voldelige hjem; de lever af kriminalitet og sover i stinkende mandehuller i de monstrøse sovjetiske fjernvarmeanlægs rørsystemer – det luner, når temperaturen oppe på Lenin Boulevard er minus 50 grader.

Fra officiel side synes det primære at være at skabe økonomisk vækst og markeds-mæssig udvikling, hvilket naturligvis kan og formentlig også vil kunne afhjælpe nogle af landets betydelige sociale problemer. Men som digteren, journalisten og samfundsrevseren Hulan siger:

»Med den megen vægt på den markedsøkonomiske udvikling bliver talen om demokrati hul. Vi bruger demokratiske ord, men vi lever i et koldt demokrati, hvor mennesker faktisk bliver undertrykt, i og med at de ikke kan overleve ved egen kraft«, siger hun.

Hulan forsøger ikke at vaske hænder. Som netop fremtrædende intellektuel og samfundsrevser mener hun at kunne tillade sig også at revse sin egen stand.

»Det er oplagt, at det er blevet sværere for intellektuelle at komme igennem med deres budskaber. Folk har ikke råd til at købe bøger, og de læser mindre. Men det nytter heller ikke, at intellektuelle bare sidder med hænderne i skødet og undskylder sig. Som intellektuelle skal vi give bud på en ny identitet og nye udtryksformer, der passer til globaliseringsprocessen. På to måder: Vi skal være med til at forme en naturlig og smidig proces indefra, og vi skal forholde os til påvirkningerne udefra«.

Politikere såvel som befolkningen skal erfare, hvordan man får et samfund til at fungere; hvordan man skaber fremdrift og vækst. Der er forbilledlige parlamentsvalg, hvor gamle, der ikke længere kan sidde på en hest, bliver hentet til stemmeurnerne på lastbiler. Men hidtil har det været meget vanskeligt at omsætte valgresultater til effektiv forvaltning. Den åbenbare vilje til forandring og udvikling hos både politikere og befolkning afspejles ikke i det videre forløb. Forhandlingens kunst – at få meninger til at mødes og brydes til fælles bedste – er ikke en tradition. De mongolske politikere er endnu ikke i stand til at forvalte deres mandater.

Men i sammenligning med andre lande i den svære overgang fra autoritære styre til demokrati er Mongoliet blandt dem, der klarer sig bedst – dvs. uden vold og voldsomme modsætninger. Mongoliet har brug for råd, vejledning og støtte til at komme videre på den vanskelige færd.

Medlemmerne af Folketinget tager beslutning om den danske ud-

viklingsbistand, men selve Folketinget er sædvanligvis ikke bistandsyder. Én blandt meget få undtagelser var bistanden til Mongoliets parlament, hhv. Den store og Den lille Hural i begyndelsen af 1990'erne. Det var med Folketingets aktive bistand, at Mongoliets nye valglov blev formuleret efter præsentation af en række forskellige valgmodeller.

Danmark har også støttet i opløsningen af Mongoliets store, ineffektive, energikrævende landbrugskollektiver med ædelt kvæg efter østtysk model; bestandene blev delt op og blandet med mere robust kvæg, og der blev skabt små, effektive »stalde«, der var nemme at opføre, og som f.eks. var isoleret med gedemøg. Det var bygninger så små, at kvægets egen kropsvarme kunne holde en passende temperatur, og så billige, at man kunne opføre dem på stedet ved vinterlejren og flytte videre næste sommer uden det store tab.

Danmark bistod også med et presseuddannelsescenter og trykkeri. I 71 år var det kun regeringspartiet, dvs. kommunistpartiet, der sad på mediernes og trykpressens. Pressecentret eksisterer stadig, og der arbejdes fortsat for at sikre, at alle kan komme til orde – men altså ikke længere med dansk hjælp.

Der findes stadig få projekter på privat initiativ, der også får beskedne støtte fra Danida til arbejde i Mongoliet. Danmission har støttet børn i vanskelige vilkår. Dansk Mongolsk Selskab har gennem flere år med privat indsamlede midler, suppleret med støtte fra Danida, bl.a. skabt en socialarbejderuddannelse i Mongoliet; selskabet støtter også børnehjem og udvikling af skoler i fjernliggende egne.

Okay! Hvad rager Mongoliet og mongolerne os i Danmark? Vi af-

brød den statslige bistand på et meget følsomt tidspunkt med den bizarre begrundelse, at Mongoliet var så dygtigt, at det ikke længere behøvede hjælp. Dygtigt? Ja, afgjort. Men fattigt. I 2004 var Mongoliets BNP pr. indbygger 1.900 dollar. I Danmark var det til sammenligning 32.200 dollar.

Vi har faktisk meget til fælles med Mongoliet. Vi er et lille folk. Vi har kvæget til fælles – mongolerne er vildt imponerede, når de hører, at hver eneste ko i Danmark er registreret med et nummer i øret. Og selv om det er noget siden, har store grupper af danskere også nærmest nomadisk levet af fiskeriet – og dermed været dybt afhængige af naturen.

Danmarks beskedne hjælp til Mongoliet havde stor gennemslagskraft.

Og nok allervigtigst: Af alle de lande, vi i Danmark ønsker at lede ind på demokratiets vej, har Mongoliet været langt det mest lydhøre og – trods alt – effektive.

Og så kan små lande som Danmark bidrage stort til Mongoliet ved at vise interesse, så landet ikke kun overlades til sin egen skæbne i klemme mellem Kina og Rusland. Mongoliet melder sig ind i alle tænkelige internationale fora – netop i håb om, at de kan udgøre et værn mod de overvældende naboer.

I vor del af verden har vi EU, der sikrer små nationer som Danmark indflydelse i samspillet med store naboer. Som lille nation burde vi forstå – og bistå – en anden lille nation, som er oppe mod store, stærke naboer, uden tilsvarende mulighed for at blive hørt. ■

**Lise Penter Madsen
Mette Holm**

Denne artikel bragtes som kronik i *Politiken* 8. juli 2005.

10 års bistandsarbejde i Mongoliet

I november 1990 var vi nogle stykker, der var både glade og stolte over etableringen af Dansk Mongolsk Selskab. Nu skulle der iværksættes aktiviteter om Mongoliet, et land i Centralasien, som de færreste vidste ret meget om.

Vores tanker rummede dengang ikke egentligt bistandsarbejde. Men dét blev det også til. I 1995-96 kom der et punkt på bestyrelsesmødernes dagsorden, som handlede om udviklingsbistand til mongolerne, om hvor vidt vi havde kapacitet til det og hvordan vi skulle tackle det. Vi tog de sidste skridt og kastede os ind i Danidas verden.

Der blev sendt en ansøgning til Danida om midler til gennemførelse af en forundersøgelse. Vi havde fokus på de mange gadebørn, som efter murens fald var en af de kedelige konsekvenser af Mongoliets

overgang til demokrati og markedsøkonomi. Danida støttede ansøgningen – vi var i gang.

Allerede i 1996 godkendte Danida vores ansøgning om et projekt *Gadebørn i Mongoliet*. Bulgan blev sammen med Finn Morell i en 2-årig periode udstationeret i sit gamle land, og takket være deres indsats blev det begyndelsen på en tid, hvorefter bestyrelsesmøderne har haft et fast punkt på dagsordenen – status på projekterne.

Indsatsen for gadebørnene har siden da kørt non-stop, og projektet har været forlænget 2 gange med planlagt afslutning i marts 2006. Lige nu venter vi i bestyrelsen spændt på Danidas behandling af vores ansøgning om et nyt projekt for børn.

Desuden har Dansk Mongolsk Selskab haft ansvar for pressepro-

De nyuddannede kursister, der har gennemgået den 2-årige socialarbejderuddannelse, poserer sammen med personalet fra Damost og de danske konsulenter øst for Ulaanbaatar, juli 2005.

jektet, *Journalistik og Medier i Mongoliet*, som i samarbejde med Danmarks Journalisthøjskole blev gennemført i perioden 1998-2003. I samarbejde med først Danmarks Lærerhøjskole, senere Danmarks Pædagogiske Universitet og nu CICED, har vi haft ansvar for projektet *Skoleudvikling i Landdistrikter i Mongoliet*. Projektet startede i 2002 og er efter afslutning i 2005 forlænget med en ny bevilling frem til 2008.

Det har været en fornøjelse at deltage i projektarbejdet, fordi vores projekter har gjort en forskel. Bistandsarbejdet har også styrket vores relationer til mongolerne.

I tilknytning til afslutningen af den 2-årige socialarbejderuddannelse arrangerede Damost en 2-dages konference over emnet civilsamfundets rolle i den sociale udvikling. Der var indlæg af repræsentanter for den mongolske regering og embedsmænd inden for den sociale sektor. De danske konsulenter, som bistår med uddannelsen af de mongolske socialarbejdere i det 2-årige kursusforløb, gav deres bud på det moderne civilsamfunds muligheder for at indgå i et frugtbart samarbejde med statslige institutioner. Endelig fik talsmænd for de lokale mongolske socialarbejdere mulighed for at fremlægge deres erfaringer.

Vores søsterorganisation i Mongoliet, Mongolsk Dansk Selskab, kom tættere på os, og i et rigtigt godt og

På konferencens talerliste var også, fra venstre, Tungalag Nyamaa, leder af Damost og formand for Mongolsk Dansk Selskab samt Bulgan Njama, som står i spidsen for Dansk Mongolsk Selskabs projektorganisation. Til venstre ses konferencens leder og formand for Damost, Sh. Enkhtur.

venskabeligt samarbejde har de to selskaber formået at skabe andre relationer mellem danskere og mongoler – og dét på meget forskellige områder.

Rækken af virksomheder, foreninger og enkeltpersoner, som har været i transit over Dansk Mongolsk Selskab og søsterselskabet i Mongoliet, er lang og går fra danske

entreprenørvirksomheder til bistandsorganisationer, antropologistuderende, pædagogpraktikanter, filmproducenter, heste-, filt- og strubesangsentusiaster, ministre og til – den danske kronprins *himself*.

Dansk Mongolsk Selskab har takket være medlemmernes enestående indsats desuden indsamlet midler, som har suppleret Danidas

På konferencens første dags aften den 30. juni 2005 var der arrangeret en storstilet afslutningsforestilling i Kulturpaladsets store sal, hvor børnene fra Damosts projekter i de forskellige landdistrikter viste eksempler på deres kunnen inden for sang, dans, akrobatik og dukketeater. Blandt tilskuerne var mange af hovedstadens gadebørn.

finansiering og som var øremærkede til udsatte familiers børn. Og under den kolde, mongolske vinter i 2001 indsamlede selskabet betydelige midler til hø og andet foder til mongolske nomader i Töv og Gov Altai aimager.

Det har været en fornøjelse i snart 10 år at arbejde med bistandsarbejde sammen med mongolerne. Danida og Dansk Mongolsk Selskab er blevet en del af rigtigt mange mongolers bevidsthed, og de har været glade for vores indsats. Vi er mindst lige så glade, for vi har lært, at vi har meget at lære af mongolerne.

I sommeren 2005 afholdte vores projektorganisation DaMoST en konference i Ulaanbaatar, som markerede en række veludførte, sociale indsatser samt uddannelse af mongolske socialarbejdere. Konferencen afholdtes under stor opmærksomhed fra ministre og pressefolk,

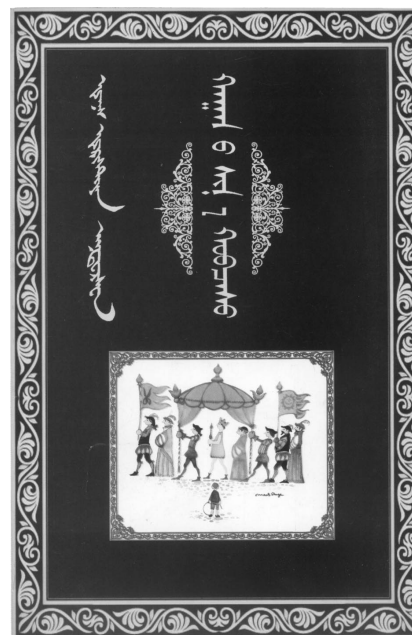
ligesom det landsdækkende TV bragte interviews med de danske konsulenter ved projektet. Bestyrelsen var repræsenteret ved næstformand Jan Koed og jeg selv. Vi to glemmer det aldrig – en oplevelse, hvor det alvorfulde til fulde får sin plads uden den strammere danske planlægning, timing og lidt mere anstrengte formalia.

Du kommer aldrig hjem fra Mongoliet uden store menneskelige oplevelser, og din kuffert er altid fuld af gaver. Sådan var det også denne sommer, men der var så sandelig også en gave til hele nationen. En ældre, mongolsk pensionist bad os overrække en gave til H. C. Andersen museet i Odense. Et eksemplar af hans bog med en række af Andersens eventyr – første og eneste oversættelse af Andersen – i de gamle, mongolske skrifttegn. ■

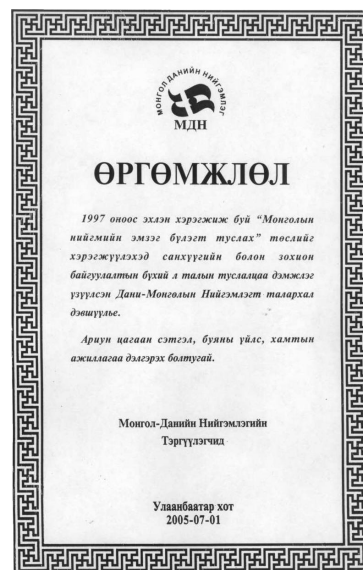
Tekst: **Leif F. Petersen**

Foto: **Jan Koed**

Man kan læse mere om projekternes konkrete indhold i Ger 47, s. 24-26 og Ger 52, s. 27.

Også i Mongoliet er H. C. Andersen kendt og elsket. I år udkom så vidt vides for første gang en oversættelse af hans eventyr skrevet med de mongolske skrifttegn. Bogens ISBN nummer er 99929-9-152-0. Selskabet vil sørge for, at H. C. Andersen museet i Odense får overbragt et eksemplar.

Ved afslutningen af konferencen uddelte bestyrelsen for Mongolsk Dansk Selskab diplomer til de ansvarlige for projekternes indhold og gennemførelse. Dansk Mongolsk Selskab takkes for sin finansielle og organisatoriske bistand til gennemførelse af projektet 'Udsatte grupper'. Tekstens slutning er en hyldest til humanismen, de opnåede resultater og det frugtbare samarbejde.

Møde med forældre om projektet under skolebesøg i juli 2005.

Udvikling af skoler i landdistrikterne

Den 1. april i år startede anden fase af Dansk Mongolsk Selskabs projekt *Udvikling af skoler i landdistrikterne*. Projektet løber til udgangen af 2008 og har en budgetramme på i alt 13 mio. kr., hvoraf Danida har bevilget 11,5 mio. kr. Resten af budgettets ca. 1,5 mio. kr. kommer fra frivilligt arbejde og andre bidrag fra lokalsamfundene, hvor de i alt 80 projektskoler er placerede. Første fase af projektet omfattede 35 skoler og 45 nye er kommet til.

I lighed med den første fase 2000-2005 samarbejder DMS på dansk side med *Centre for International Cooperation in Education* (CICED) og på mongolsk side med

Mongolian Association for Primary and Secondary School Development (MAPSSD) og *Mongolian State University of Education* (MSUE). Dermed bygges der videre på et samarbejde mellem danske og mongolske institutioner og fagfolk, som begyndte tilbage i 1992 med den danske bistand til reform af det mongolske skolevæsen.

Projektets anden fase har fire hovedformål:

1. Udvikling af samarbejdet mellem lokale civilsamfund og skole i isolerede og marginaliserede lokalsamfund på landet i Mongoliet.

2. Kapacitetsopbygning blandt lokale civilsamfund og mongolske partnere med henblik på styrkelse af fortalervirksomhed til videre udvikling af skoler i landdistrikterne.
3. Udvikling af skolernes læringsmiljø.
4. Sikring af skolegang for børn fra de fattigste familier.

Støtte til civilsamfundet

Den første fase af projektet var designet og godkendt af Danida, inden den nye *Strategi for dansk støtte til civilsamfundet i udviklingslandene* – herunder samarbejdet med de

danske NGO'er trådte i kraft i oktober 2000. Derfor fokuserede projektets første fase især på levering af materialer og udstyr til de 40 projektskoler samt faglig bistand til kapacitetsopbygning ved skolerne og projektets kernegruppe i Ulaanbaatar.

Projektets anden fase tager afsæt i den nye strategi med et stærkt fokus på opbygning af de lokale civilsamfund og deres kapacitet til at fortsætte arbejdet med udvikling af skolerne, hinsides den danske bistand både undervejs i projektet og når projektet afsluttes efter 3 år og 5 måneder. Arbejdet med udvikling af civilsamfundene er dog ikke noget nyt for projektet. Allerede under den danske bistand til den mongolske skolereformproces i 90'erne høstes mange erfaringer med udvikling af samarbejdet mellem skole og lokalsamfund. Erfaringer, der blev systematisk indarbejdet i DMS's første projekt for *Udvikling af skoler i landdistrikterne*.

I perioden 2000-2005 demonstrerede skoler, forældre og andre medlemmer af lokalsamfundene samt de lokale myndigheder stor villighed og evne til at samarbejde omkring skolernes udvikling. Skoler og deres kostafdelinger blev renoverede med frivillig arbejdskraft fra lokalsamfundene og ekstra bidrag fra de lokale myndigheder. Projektet ydede økonomisk bistand til anskaffelse af de nødvendige materialer. Skoler og lokalsamfund iværksatte endvidere et stort antal indtægtsgivende aktiviteter, der især skulle give midler til at hjælpe børn fra fattige familier til at fortsætte i skolen. Projektet hjalp med økonomisk støtte til igangsættelse af disse projekter.

Det er disse erfaringer fra den første fase, der sammen med Danidas nye strategi for støtte til civilsamfundet, afspejles i projektets første hovedformål. I de kommende år vil der blive fokuseret yderligere

på styrkelse af skolebestyrelserne og deres evne til at udvikle samarbejde mellem skoleledelse, lærere, elever, forældre og andre medlemmer af lokalsamfundene, herunder lokale firmaer samt med de lokale myndigheder. En særlig del af denne kapacitetsopbygning vil fokusere på evnen til at udforme og gennemføre egne projekter til gavn for skolernes udvikling.

Det har vist sig, at skoler der deltog i den første projektfase har været i stand til at tiltrække yderligere opmærksomhed og støtte fra mange andre. Denne kapacitet er afgørende for, at skolerne kan fastholde et rimeligt højt aktivitetsniveau også når den danske støtte afsluttes. Der er nemlig intet der tyder på, at Mongoliet i den nærmeste fremtid vil være i stand til alene via offentlige midler at opretholde et rimeligt udstyrs- og undervisningsniveau i skolerne. Især ikke i de mest fjerntliggende skoler.

Styrkelse af MAPSSD

Civilsamfundet er ikke nogen entydig størrelse overalt på kloden. I hvert tilfælde må der foretages en konkret analyse af civilsamfundets forhold til staten og vise versa. I Mongoliet har befolkningen i stor udstrækning også 15 år efter ét-partistatens ophør i 1990 stor respekt for og loyalitet over for staten og dens lokale myndighed. Det hører også med til billedet, at selv om diverse donorer og NGO'ere yder støtte til uddannelsessektoren, så opretholdes denne først og fremmest af midler fra den mongolske stat selv. Derfor er et nært samarbejde mellem projektet og de mongolske skolemyndigheder på centralt, regionalt og lokalt niveau også helt afgørende for succes; ganske som det har været demonstreret i projektets første fase og som det vil blive fortsat og styrket i de kommende år.

På lokalt plan er skolebestyrelserne og de lokale »projektkoordineringsgrupper« i projektforsøget de væsentligste organisationer til at formidle kontakt og samarbejde mellem civilsamfund og lokale myndigheder. Når projektet afsluttes vil skolebestyrelserne fortsætte deres arbejde inden for den lovgivning, som de er omfattet af. Ganske som det f.eks. også er tilfældet i Danmark. På centralt eller nationalt plan er MAPSSD's ledelse i Ulaanbaatar det væsentligste led i kontakten mellem projektet, de lokale partnere og regering, undervisningsministeriet og parlament. Også MAPSSD's ledelse vil opretholde denne funktion efter afslutning af projektet.

Imidlertid vil der hen ad vejen – og især når projektet afsluttes – blive brug for en styrkelse af MAPSSD som en civilsamfundsorganisation, der kan fortsætte og styrke sin fortalervirksomhed, sit konkrete støttearbejde og sin fundraising for udvikling af skoler i landdistrikterne. MAPSSD er via projektet i den unikke situation, at der i princippet er grundlag for etablering af 80 lokalafdelinger i alle aimager i Mongoliet, nemlig alle steder hvor projektet gennemføres. Måske vil det enkelte steder af forskellige grunde ikke være muligt. Alligevel vil MAPSSD kunne blive en af de få mongolske NGO'ere, der udover hovedkontor i Ulaanbaatar har en reel lokalforankring i samtlige provinser i landet.

Lokalafdelinger er under etablering enkelte steder og i september åbner MAPSSD en hjemmeside om sig selv og projektet. Undervejs i projektets anden fase vil en strategi og konkrete tiltag for en landsdækkende forankring af MAPSSD blive udformet og sat i værk. Det er også tanken at etablere en international rådgivergruppe, der udover faglig sparring skal arbejde med fundraising.

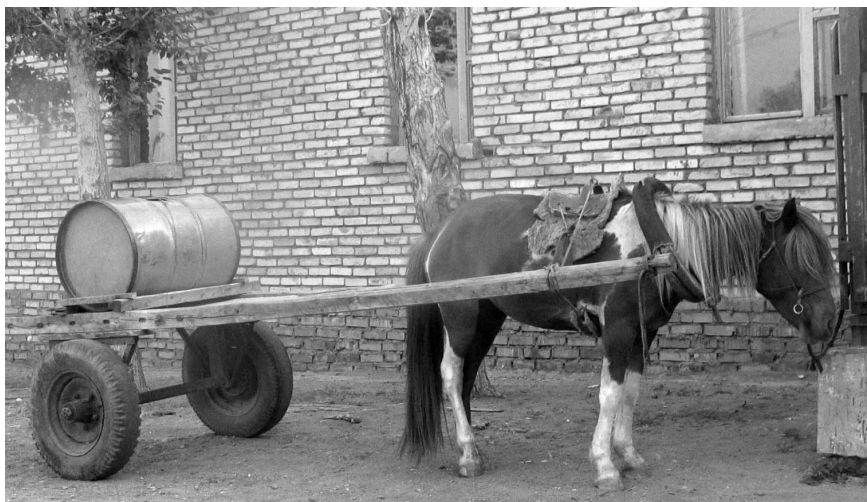
Brønden er langt fra landsbyen. Skolen har købt en hest og vogn, som folk i landsbyen kan leje til at hente vand. Overskuddet går til at sikre fattige børns skolegang.

Udvikling af læringsmiljøet

Læringsmiljø omfatter både de fysiske og de faglige rammer for skolerens virksomhed. De fysiske rammer er f.eks. skolebygningers, kostafdelingers og klasseværelseres tilstand. De faglige rammer er blandt andet lærernes uddannelse og antallet og kvaliteten af undervisningsmaterialer.

Mange skoler og deres kostafdelinger på landet har været misligholdt i mange, mange år. Den oprindelige dårlige byggekvalitet har ikke gjort situationen bedre. Skoler, der er opført så sent som i 80'erne, er totalt nedslidte og i de værste tilfælde nærmest forfaldne. Oprindeligt har selv dårligt byggede skoler været en forbedring i forhold til ingenting, men det har på længere sigt vist sig at være en omkostningskrævende satsning, og siden det økonomiske kollaps i kølvandet på de fundamentale samfundsændringer i 1990 har der været meget små midler til vedligeholdelse for slet ikke at tale om egentlige forbedringer. Siden anden halvdel af 90'erne har blandt andet *Asian Development Bank* og den japanske pendant til Danida, JICA, ydet bistand til vedligeholdelse og forbedring af skoler. Bistanden går dog hovedsagelig til større skoler i provinssentrene og DMS-projektet er det eneste projekt i Mongoliet, der fokuserer på skoler langt fra provinshovedstæderne og de større landsbyer.

Kostafdelingen har fået nye ydervægge og vinduerne er blevet repareret. Lærere og forældre har udført arbejdet, projektet har betalt for materialerne.

Projektets budget til vedligeholdelsesarbejder (ca. 2,1 mio. kr.) er ikke stort sammenholdt med de midler, der stilles til rådighed af ADB og JICA og det er ikke omfattende byggeprojekter, der kan afholdes inden for 25-50.000 kr. pr. skole. Men princippet om udgifts- og arbejdsdeling mellem projektet og lokalsamfundene har vist sig at være ganske effektivt. Der fås »meget valuta for pengene« og lokalsamfundene er gennemgående meget omhyggelige med kvaliteten af det arbejde, der udføres. Utætte tage reparerer, varmesystemer kommer til at fungere, skolepulte og bænke udskiftes, klasseværelser males,

sove- og opholdsrum i kostafdelingerne bliver faktisk til at sove og opholde sig i. Og meget, meget mere.

Princippet om udgiftsdeling har imidlertid også demonstreret helt andre betydelige potentialer, nemlig som en helt afgørende drivkraft i involvering af lokalsamfundet i skoleudvikling. Forbedring af skolebygninger, klasseværelser og kostafdelinger er synlige for alle. Det er til at tage og føle på. I de fleste samfund på landet er skolen den eneste samfundsinstitution af betydning. Og dét i en sådan grad, at den ofte er krumtappen i samfundets overlevelse. Folk vil derfor gerne bidrage og glæder sig over resultaterne. Derfor

er der i de første måneder af projektets anden fase også satset kraftigt på at få vedligeholdelsesarbejder i gang. Disse arbejder kan reelt kun gennemføres i sommermånederne, og de nye skoler blev tilskyndet til at indsende forslag til vedligeholdelsesarbejder så hurtigt som muligt. Ud af de 45 nye skoler i projektets anden fase har 38 skoler fået godkendt vedligeholdelsesarbejder for ca. 440.000 kr., der gennemføres inden skolestart den 1. september 2005.

Arbejdet med udvikling af undervisningen er derimod mere langsommeligt og mindre synligt. Men ikke mindre væsentligt. Projektets anden fase har derfor øget fokus på lærernes efteruddannelse og på arbejdet med at udvikle mere elevengagerende undervisningsformer. Som i så mange andre skoler verden over er den fremherskende praksis i mongolske klasseværelser, at læreren taler det meste af tiden og eleverne skal lære stoffet udenad. Og som så mange andre steder fortsætter denne praksis også selv om et stort antal lærere godt er klare over, at denne form for undervisning ikke er den mest effektive, når det handler om, at eleverne skal lære noget, der rækker ud over at kunne recitere bøgernes tekster eller lærerens noter på tavlen.

Projektet vil derfor tilbyde forskellige former for efteruddannelse og supervision til at ændre undervisningspraksis. Tilrettelæggelsen af disse aktiviteter afventer imidlertid skolernes udarbejdelse af skoleudviklingsplaner. Projektet har en overordnet ramme og nogle overordnede målsætninger, men alt dette skal tilpasses lokale behov og interesser for at kunne gøre en reel forskel. Skolerne skal i samarbejde med forældre, lokale myndigheder og andre beskrive deres nuværende situation og deres vision om, hvor skolen skal være om 3-4 år. På denne baggrund skal de formulere,

hvad de selv mener, der skal til for at omsætte visionen til virkelighed. Først når det er gjort, fastlægger projektet tilbuddene om efteruddannelse og vejledning. De første udkast til skoleudviklingsplaner foreligger og i løbet af efteråret 2005 kommer der gang i planlægning af efteruddannelse, udarbejdelse af nye undervisningsmaterialer m.v.

Børn fra fattige familier

Der er forskellige opgørelser over, hvad det vil sige at være fattig i Mongoliet. Dermed er der også usikkerhed om, hvor mange der er ramt af fattigdom. Hvor det er relativt nemt i byer som Ulaanbaatar at opgøre, hvad der kræves af indtægt for at opretholde en bare nogenlunde rimelig levestandard, så er dette straks vanskeligere på landet. Her er det ikke så meget lønningsposen, der afgør levestandarden. Hovedparten af landbefolkningen har ingen fast lønindtægt. Derimod er det antallet af dyr, der bestemmer om man er fattig, meget fattig eller velstillet. Dyrene udgør grundlaget for den daglige føde og for supplerende indtægt via salg af produkter fra dyrene. Vilkaerne for dyrehold varierer med de lokale græsningsvilkår. Nogle steder er familien »meget fattig«, hvis den har under 25 dyr. Andre steder er grænsen 50 eller endda 70 dyr.

Hvad enten der bruges den ene eller anden indikator for fattigdom, så er der ingen tvivl om, at der i alle 80 lokalsamfund, der indgår i projektet, er familier, der er »meget fattige«. En foreløbig opgørelse viser, at antallet af meget fattige familier svinger mellem ca. 10% og knap 30%. Og der er heller ingen tvivl om, at fattigdommen påvirker børnenes skolegang. Der er ikke råd til skoleuniformer, hvor disse stadig bruges. Eller der er ikke penge til at købe tøj, der er pænt nok – eller varmt nok om vinteren – til at bør-

nene føler sig veltilpasse, når de skal i skole. Regeringen har for nylig liberaliseret markedet for skolebøger. Et skridt som i princippet skulle føre til højere kvalitet og større udvalg på skolebogsmarkedet. En del af politikken er, at der nu også skal betales for bøgerne. Forældrene skal til lommerne og hvis de er tomme, så er der ingen skolebøger og dermed ingen skolegang. Samlet set er resultatet, at de fattigste børn dropper ud, hvis der ikke ydes særlige former for støtte til at holde dem i skolen.

Under den første projektfase blev der høstet mange nyttige erfaringer med at støtte indtægtsgivende aktiviteter ved projektskolerne. Indtægter, der skulle bruges til at støtte skolegang fra de fattigste familier. En række skoler har ved hjælp af disse indtægter og andre indsatser været i stand til at sikre, at alle børn i den skolepligtige alder er i skole og at unge, der forlod skolen for år tilbage har fået ekstraordinær undervisning. Ved skoler, hvor succesraten ikke er helt oppe og ringe på 100 er antallet af børn uden skolegang reduceret markant.

Støtten til indtægtsgivende projekter ved skolerne og klare retningslinier for, hvordan indtægterne skal bruges til fattige børns skolegang er fortsat en af krumtapperne i projektets fjerde hovedformål. Siden projektets start i april er der iværksat 33 forskellige projekter med en samlet bevilling på knap 85.000 kr. Få penge, der allerede i år vil have effekt. Overskud fra kartoffelhøst og brødproduktion vil blive omsat til at sikre, at de fattigste børn også kommer i skole i år. ■

Tekst og foto:
Johnny Baltzersen
projektkoordinator

Brug ikke chokterapi

Den polske økonomiprofessor, Grzegorz W. Kolodko, har besøgt Mongoliet. Avisen 'The Mongol Messenger' benyttede lejligheden til et interview.

MM: Er der ligheder mellem de aktuelle økonomiske udfordringer, Mongoliet står over for, og de østeuropæiske lande?

GK: Alle landene er i gang med en kompliceret strukturel reformproces, en langvarig, gradvis overgang fra en centralt styret, socialistisk planøkonomi til en kapitalistisk markedsøkonomi. Derfor er der mange ligheder. Men tager man udviklingsniveauet, den sociale struktur, kulturen, den geopolitiske situation osv. med i betragtning, er der også en masse forskelle.

MM: Er der særlig mongolske udfordringer?

GK: En hel del. Mongoliet er meget afhængig af sin traditionelle landbrugssektor, hvorfor udviklingen af denne del af økonomien er afgørende for landets samlede økonomiske formåen. Landet er også unikt med hensyn til betydningen for økonomien af den fremtidige udvikling af turismen. Problemerne med at få infrastrukturen udviklet er også enestående for Mongoliet. At føre en økonomisk politik i et land, hvor der næsten ikke er nogen asfaltveje, og hvor befolkningen bor så spredt, er meget anderledes end i et land som fx Slovenien, der har næsten det samme antal indbyggere, men er 75 gange mindre i areal og har et BNP per capita, der er 10 gange større. Ser man på opbyg-

ningen af institutioner ligner Mongoliet mere en post-sovjetisk økonomi end en centraleuropæisk. Arven betyder noget. Derfor er der i Mongoliet to udfordringer, som må tages op samtidig: For det første en specifik post-socialistisk overgang til et markedsystem og for det andet en styring af væksten gennem opbygning af kapital og en effektivisering af dens fordeling på en måde, som er typisk for et mindre udviklet land.

MM: Findes der en gennemprøvet formel for transformationen af en post-socialistisk økonomi?

GK: Nej en sådan findes ikke. Ideen om at »én størrelse passer alle« som den er formuleret af den såkaldte *Washington Consensus* i 1990'erne, viste sig at være et dårligt udgangspunkt. De fleste post-socialistiske lande har måttet betale dyrt for det efterfølgende styrings-svigt, især på grund af den manglende hensyntagen til en gradvis (under iagttagelse af de særlige nationale faktorer) opbygning af nye institutioner. Set i fugleperspektiv kan man sige, at kernen i transformation handler om stabilisering, liberalisering, institutionsopbygning og privatisering, kort benævnt SLIP. Men alle lande byder på en lang række særlige forhold, som man er tvunget til at tage i betragtning, når man udarbejder disse to obligatoriske politiske tiltag: For det første

en systemforandrende proces, hvor det nye økonomiske og politiske system bliver til virkelighed, og for det andet en udviklingspolitik. Det er kun lykkedes for få lande at gennemføre begge dele på en overbevisende måde. De bedste eksempler er Kina og Polen. Men for mit lands vedkommende blev der ikke ført en bæredygtig politik i alle de 16 overgangsår. Der skete alvorlige politiske misforståelser under den første chokbehandling – uden formildende omstændigheder – i årene 1989-93 og igen i slutningen af 1990'erne, hvor økonomien gik i stå og væksten i BNP faldt til næsten stagnation på 0,2% i sidste kvartal af 2001. De gode år var 1994-97, hvor vi iværksatte »Strategi for Polen« (med en gennemsnitlig vækst i BNP på 6,4% per capita), og i 2002-03, hvor Polen var klar til at blive optaget i EU og i første kvartal af 2004 igen voksede til 7%.

MM: Hvad er Deres mening om den nuværende økonomiske politik i Mongoliet?

GK: Generelt føres der en fornuftig politik, der tjener til at konsolidere markedsreformerne og styrke den finansielle stabilitet, men samtidig gradvis forberede økonomien for den internationale konkurrence. Mongoliet er et stort land, geografisk set, men et meget lille land målt med økonomiske alen. Derfor bliver det i stigende grad afhængigt af

handel med udlandet, herunder at absorbere direkte udenlandske investeringer. Det betyder ikke alene en større kapitaltilvækst, som I har stor mangel på og som er så nødvendig for at opbygge kapaciteten og stimulere væksten, men også en overførsel af teknologi og færdigheder i ledelse og markedsføring. På alle disse områder er forbedringerne særdeles synlige.

MM: *Mongoliets økonomi voksede med 10,6% i 2004. Var det efter Deres mening held eller en dygtig ført politik? Er denne form for vækst bæredygtig?*

GK: Begge dele. At være heldig er ikke forkert i økonomisk sammenhæng. Det er som i det polske mundheld: »En dygtig person er heldig.« Alligevel kan en så hurtig tocifret vækst ikke opretholdes.

MM: *The Asian Development Bank forudsår, at den økonomiske vækst vil være på ca. 7% i de næste 3 år, og at budgetunderskuddet vil forblive under 3,5% af BNP. Er De enig i denne forudsigtelse?*

GK: Der er ingen grund til at være uenig. Mongoliet har potentialet til gennem meget længere tid end 3 år at opretholde en årlig vækst i omegnen af 6-7% og samtidig nyde godt af finansiell stabilitet, hvilket vil sige et håndterligt budgetunderskud og en lav og forudsigelig inflation. Jeg er overbevist om, at dette land har muligheden for at fordoble sit BNP i hvert af de følgende tiår. Det kræver en årlig vækstrate på 7,2% i 10 på hinanden følgende år. I Polen havde vi, mens jeg var ansvarlig, en sådan vækst. Desværre kunne det ikke holde på grund af fejltagelser begået både af forgængere og efterkommere i embedet. For at tingene skal lykkes, skal der føres en rigtig politik ikke kun i perioder, men på langt sigt.

MM: *Som De ved indførte Mongoliet en »chokterapi« i de økonomiske reformer. Det førte til den store fattigdom, vi ser i dag. Var det den rigtige måde at gøre det på?*

GK: Overhovedet ikke! Det var en rigtig dårlig politik, som er blevet kompromitteret alle vegne, også i Polen, hvor vi betalte prisen for dette fejlslagne program i 1989-93 – en langt højere pris end vi havde behovet. Der er ikke noget der hedder »chokterapi« i post-socialisme. Transformation er en langvarig, gradvis proces med opbygning af institutioner og restrukturering samtidig med en ændring af det politiske system og kultur – og det tager tid. Selv i Polen, og i andre nye medlemmer af Den europæiske Union, er denne proces endnu ikke helt afsluttet. Det kan gøres bedre (som i Kina eller Estland) eller værre (som i Rusland eller Albanien), men aldrig ved hjælp af chok-kuren.

MM: *Som førende ekspert inden for overgangs- og udviklingspolitik hvilken metode tror De så er den bedste for at reducere fattigdommen i Mongoliet?*

GK: Jeg tror ikke på delvise løsninger. For at bekæmpe fattigdommen må man have en både sund og

hurtig vækst og en retfærdig indkomstfordeling. Det sidste er ikke muligt – og vil ikke ske! – uden et kraftigt engagement fra regeringen. Derfor bør man være meget forsigtig med at slanke regeringen. Staten må trække sig tilbage fra mange økonomiske områder, hovedsagelig gennem privatisering og deregulering, men den må stå fast på at blande sig i fordelingen af indkomsterne. For at bekæmpe fattigdom er det nødvendigt at foretage statsdirigerede investeringer i de menneskelige ressourcer og i infrastrukturen. Man må også forbedre forretningsklimaet især for små og mellemstore, familiebaserede virksomheder. Men det lader sig ikke gennemføre med held uden en stabil og hurtig økonomisk vækst. Det er vanskeligt, men muligt.

MM: *Mongoliet synes at være meget pligtopfyldende med hensyn til at følge alle anbefalingerne fra IMF og Verdensbanken. Vil det være gavnligt for landet i det lange løb? I udviklingslande har der været nogle eksempler på, at IMF's anbefalinger har ført til katastrofale resultater som fx i Malaysia. Tror De, at noget lignende kan tænkes i Mongoliet?*

GK: Det håber jeg ikke. Gør som jeg gjorde, da jeg i to omgange var ansvarlig for polsk økonomi. Jeg

Grzegorz W. Kolodko er en anerkendt økonom og ekspert i overgangs- og udviklingspolitik. Som vicestatsminister og finansminister (1994-97) førte han Polen ind i OECD. I 2002-03 spillede han en vigtig rolle i Polens optagelse i EU.

I 1989 deltog han i det historiske »poliske rundbord«, som førte til det første post-kommunistiske styre i Øst- og Centraleuropa. I 1989-91 var han medlem af regeringens økonomiske råd.

Han har eksamen og Ph.D. fra *Warsaw School of Economics* (SGH) og

er for tiden direktør for *TIGER - Transformation, Integration and Globalization Economic Research*, www.tiger.edu.pl, og professor ved *Leon Kozminski Academy of Entrepreneurship and Management* i Warszawa (WSPiZ). Fra FN, IMF og Verdensbanken har der været bud efter professor Kolodkos ekspertise.

Han er forfatter til 35 bøger og mere end 300 artikler, der er publiceret på 23 sprog over hele verden; heraf fås mange på engelsk.

Professor Kolodko er marathonløber. Han har besøgt over 110 lande.

lyttede til rådene fra IMF, når de havde ret, og lod være at høre efter, når de tog fejl. Nogle gange har de ret, andre gange ikke; det afhænger både af udfordringernes karakter og af vores evne til at tackle dem, men også af de forskellige interesser.

MM: *De har skrevet flere bøger og artikler om globaliseringen og dens virkninger. Hvad betyder globaliseringen for Mongoliet?*

GK: På grund af den voksende økonomiske afhængighed, samhandelsforholdene og de finansielle processer er globaliseringen på samme tid en ny, ekstra mulighed og en ny trussel, som skyldes liberaliseringen og integreringen af verdensøkonomien. Man kan ikke få det første og slippe for det sidste. Derfor hedder spillet *mini-max*-balancen: Hvordan maksimerer man mulighederne og gevinsten, samtidig med at man minimerer de nye risici og omkostningerne. For Mongoliet betyder det en gradvis, men alligevel målbevidst åbning for udenlandsk samhandel og kapitalbevægelser, samtidig med at man bevarer en fast kontrol over sine værdifulde naturressourcer, især landområderne. Det ligger i globaliseringen, at Mongoliet skal leve af sin skønhed – stepperne, ørkerne,

bjergene, søerne, kulturen – ved at sælge serviceydelser til turisterne, ikke aktiverne. Stol på jeres egne menneskelige værdier, når I opererer på dette marked. Det vil bringe velstand til de fleste i det lange løb.

MM: *Mongoliet er et lille udviklingsland placeret mellem to store magter, Rusland og Kina. Hvordan kan vi drage fordel af denne geografiske placering?*

GK: På en meget enkel måde! På en vis måde ligner det vores situation i Polen, mellem Tyskland og Rusland. Først og fremmest skal I leve i fred med jeres to naboer og være åben over for flest mulige miljøvenlige investeringer og forretningsmuligheder i begge lande. Og igen, salgsvaren er Mongoliets skønhed, men tag jer godt betalt, når I tilbyder dem jeres serviceydelser. Det er et langt mere værdifuldt aktiv end kobber og guld!

MM: *Hvorfor valgte De at komme til Mongoliet? Hvad synes De om landet, de gode sider og de mindre gode?*

GK: Naturen her er vidunderlig! Der er ikke mange steder i hele verden som her; og det kan jeg tale med om, da jeg allerede har besøgt 120

lande. Hvad angår landskabet, kan man se noget tilsvarende i Østafrika eller i Alaska, men det er ikke det samme. Menneskene er noget særligt – og så venlige. Hvad jeg ikke synes om er det manglende kendskab til fremmede sprog, selv i turistindustrien. Den anden grund til mit besøg var af professionel karakter. Jeg er glad for, at jeg har haft mulighed for at se nærmere på den økonomiske omstillingsproces og at diskutere relevante spørgsmål med indsigtfulde folk.

MM: *Mongolske økonomer og politikere har allerede fået en masse viden fra Deres bøger og artikler. Har De planer om at skrive artikler/bøger med relation til Mongoliet og landets økonomi?*

GK: Ikke specielt om Mongoliet, men i min næste bog, der handler om udvikling og stagnation i globaliseringens æra, vil jeg helt sikkert referere til forholdene i Mongoliet. Og jeg er sikker på, at det ikke vil dreje sig om stagnation, men om en bæredygtig udvikling. ■

B. Indra

The Mongol Messenger
31(733):5 – 03.08.05

Mongoliet, Kina og verdensøkonomien

Om aftenen den 30. marts 2005 holdt dr. David Dollar, Verdensbankens landechef for Kina og Mongoliet, et foredrag om »Mongoliet, Kina og verdensøkonomien«. Foredraget blev holdt på Det mongolske Statsuniversitet. Han satte fokus på de nære forbindelser mellem den mongolske og kinesiske økonomi

og diskuterede, hvordan forandringer i den globale økonomi kan tænkes at påvirke de to lande. Her følger et resumé af foredraget.

Dr. Dollar indledte med at konstatere, at 2004 havde været præget af den største økonomiske vækst, som verden har oplevet i de sidste 30 år; den gennemsnitlige vækst

havde været på 5%. Den stærke vækst blev efter hans mening drevet frem af den stærke amerikanske økonomi, der var præget af et stort offentligt forbrug som følge af en lavere skat og krigen i Irak. På blot nogle få år var USA gået fra at have et overskud på budgettet til et underskud. Den store efterspørgsel

efter importvarer i USA havde på dramatisk vis sat gang i den kinesiske økonomi. Kina fremstiller mange produkter til det amerikanske marked, fra beklædning til elektronik. Stigningen i den kinesiske produktion til eksport var igen årsag til en forøgelse af den kinesiske import i takt med det stigende behov for råmaterialer. Det var også årsagen til en stigning i råvarepriserne.

I 2004 var væksten i den mongolske økonomi på ca. 10%, den største for noget land overhovedet. Det skyldtes delvist eksporten til Kina, hvor især eksporten af kobber toppede (kobberet blev solgt til en opskruet pris på grund af det voksende behov for dette vigtige råmateriale). I realiteten er Kina aftager af omkring halvdelen af al mongolsk eksport, hvoraf kobber udgør en stor del.

Turismen spillede også en vigtig rolle i den økonomiske vækst i Mongoliet – halvdelen af alle besøgende kommer fra Kina. På den anden side førte de gunstige vejrforhold til en vækst i Mongoliets dyrebestand, som ikke kunne tilskrives forholdene i andre lande.

Økonomer forudsår, at 2005 også vil være præget af økonomisk vækst, men i en lavere takt end sidste år. Det skyldes, forklarede dr. Dollar, at private investorer er ved at miste interessen for at finansiere det amerikanske underskud. Den største långivning til USA involverer nu asiatiske centralbanker, og det er nu åbenbart, at USA ikke kan fortsætte

med de store underskud i de kommende år.

Dr. Dollar forudså to mulige udgange på denne situation. Enten tager den amerikanske regering skridt til at reducere underskuddet gennem højere skatter hhv. lavere udgifter, eller også vil finansieringen af USA's underskud fortsætte med at falde, og den deraf følgende højere rente vil føre til en recession i den amerikanske økonomi.

En amerikansk recession eller blot en nedskæring af udgifterne vil medføre en kraftig påvirkning af de mindre udviklede lande, der i øjeblikket eksporterer til USA, herunder især Kina på grund af dette lands fremtrædende position. Kina vil blive tvunget til at finde andre lande at eksportere til, hvilket kan blive vanskeligt alene på grund af eksportens store omfang.

En anden mulighed for Kina vil være at omdirigere sin vækst til den indenlandske økonomi og flytte sine investeringer fra industri- til servicesektoren. Den potentielle reduktion i efterspørgslen efter råvarer, en sådan omdirigering af økonomien ville medføre, vil føre til lavere priser, som igen vil have en alvorlig indvirkning på den mongolske økonomi.

Dr. Dollar sluttede sit foredrag med nogle anbefalinger til Mongoliet. Han påpegede, at det vil være godt for den mongolske økonomi at sprede sine interesser, at mindske sin afhængighed af eksport af mineraler, som er sårbar over for plud-

selige prisændringer. Med en henvisning til den seneste rapport fra Verdensbanken, *Mongolia Mining Sector: Managing the Future*, understregede han behovet for at bruge nogle af indtægterne fra minedriften til udviklingsformål og at opspare nogle af midlerne, mens priserne er høje, til perioder med faldende priser. Det vil bidrage til den økonomiske stabilitet.

Dr. Dollar nævnte Mongoliets muligheder for at engagere sig i en værdiskabende husdyrproduktion som fx forarbejdede kødprodukter og kvalitetsskind, der kan eksporteres, ikke kun til Rusland og Kina, men til resten af verden ad luftvejen. Naturligvis, tilføjede han, er det nødvendigt at forbedre infrastrukturen for at opmuntre den særdeles påtrængende udenlandske investering og for at sænke transportudgifterne i forbindelse med eksporten.

Endelig bør Mongoliet være meget opmærksom på den værdifulde indtægt fra turismen og fortsætte med at investere i denne sektor. På den måde vil Mongoliet blive mindre afhængig af sine naboer og samtidig nyde godt af det økonomiske samkvem. ■

Samantha Strauss
The Mongol Messenger
14(716):5 – 06.04.05

En schweizer i Mongoliet (II)

Den schweiziske journalist og fotograf, Walter Bosshard, foretog i alt fire rejser til Mongoliet i årene 1934-36. Det kom der en rejsebog ud af i 1950. Bogen udkom på dansk i 1954 i serien *Fremads Rejsebøger*. Bosshard skriver levende om sit møde med mongolerne og de svenske missionærer. Som en introduktion til denne absolut læseværdige bog bringes her det andet og sidste uddrag af bogen.

Den næste morgen blev jeg vækket af solen, hvis stråler faldt lige ned på min seng igennem et lille østvindue. Endnu førend jeg var helt vågen, blev døren åbnet og Jendsjema, en mongolsk tjenestepige, kom ind med to store, smalle kobberkrukker.

– *Halun osso*, sagde hun venligt smilende og viste de hvide tænder, anbragte krukkerne ved siden af vaskfadet og begyndte på knæ foran kakkellovnen at gøre ild ved hjælp af tørret fåre- og kogødning, som hun lagde til rette med en lang ildtang. Hurtigt var værelset varmt og behageligt.

I mellemtiden vågnede Marquand og så pigen på knæ foran kakkellovnen. – Hvilket sundt bondeansigt, kommenterede han denne morgensituation efter at have betragtet det brede ansigt, hvori de smalle øjne næsten forsvandt mellem de udstående kindben, der sprang frem under det tørklæde, hun havde kastet over det løse hår.

Næppe var Jendsjema forsvundet med vore sko, førend Larson, den store, sværlemmede viking, viste sig i døren, barberet og påklædt og fuld af virkelyst. Marquand sprang op af sengen.

– God morgen, mr. ..., han standede et øjeblik og fortsatte så med amerikansk åbenhjertighed: Allerede i går ville jeg spørge, hvordan jeg skal titulere Dem. De er den første mongolske hertug, jeg har truffet, og, som De måske ved, er vi amerikanere ikke særlig kyndige i hofskikke.

– Det hertugdømme er der nu ikke meget tilbage af, lo Larson, det har russerne taget. Og af titler kan man ikke leve. Jeg ser helst, De anvender mit gode, gamle svenske navn.

– Hvordan fik De hertugtitelen? spurgte Marquand.

– Jeg var gode venner med hutuktun af Urga, svarede Larson, og han overraskede mig en dag med denne gave, som gav mig samme rettigheder som landets øvrige adel. Mine fåre- og hestehjorder fik lov til at græsse på de fælles græsgange, og mine karavaner var uafbrudt på vej mellem Urga og Kalgan, Kobdo og Uliassytai.

Medens vi klædte os på, sad Larson ved kakkellovnen og fortalte om sin gamle ven, den levende Buddha af Urga, der i det lamaistiske hierarki havde rang som den tredieøverste; det vil sige lige efter de to digni-

Hertug Larson

tarer i Lhasa, Dalai Lama og Panchan Lama.

– Vi var sammen ved en masse fester og drev løjer med de udannede, overtroiske lamaer. Hutuktun overgik alle med vittige påfund og ironiske bemærkninger. Da jeg således engang havde foræret ham et gevær med lyddæmper, som jeg havde fået fra Amerika, gik han op på taget af sit hus i det store tempel i Urga og skød med hagl efter bagdelene på de præster, som gik i gården. Han døde i 1924. Russerne forbød mongolerne at søge efter hans inkarnation, som man altid gør, når en

levende Buddha er død. Men de århundredgamle traditioner kan ikke sådan pludselig udryddes, i hvert fald ikke hos et så konservativt folk som det mongolske. I krogene blev der hvisket om, at min ven var blevet genfødt i Tibet, og dør i al hemmelighed blev opdraget til at kunne magte den store opgave, som var ham betroet.

– Hvilken opgave? spurgte jeg.

– At samle mongolerne, svarede Larson. Efter Djengis-Khans død faldt det vældige rige fra hinanden. Sønnerne og sønnesønnerne efter verdenshistoriens største herskere og hærførere begyndte at strides om magt og besiddelser. Den dag i dag er fyrster og adelige skinsyge på hinanden. En hel del af dem faldt som ofre for kinesernes smiger og bestikkelse. Havde folket haft en fælles leder, anerkendt fra Manchuriet til Tibet, kunne såvel invasionen fra syd, som russernes okkupation af det nordlige Mongoliet, have været forhindret. Ganske vist fortælles sagaerne og historien om

de store forfædre fra slægt til slægt, fra far til søn, endnu ved den vinterlige arne, og endnu rider budbringere fra jurte til jurte i sommertiden og klager over, at landet er tabt; men der findes ikke mere nogen, som nyder en sådan tillid, at alle underkaster sig ham. Hutuktun var den sidste mongolkejser.

– Hvad blev der af hans ejendom efter hans død? spurgte jeg.

– Hans hustruer og hans søn delte pengene og hjordene. De kostbare klædninger, brokadedragterne og alle rituelle genstande blev fordelt mellem klostrene i Urga, som auktionerede dem bort for at skaffe penge. Det lykkedes mig at redde en hel del af disse ting, som i hundrede af år havde tilhørt den levende Buddha. Jeg kom til auktionen med to tusinde og fem hundrede dollars og vendte hjem med en hel vogn fuld af kostbarheder.

Vi blev afbrudt af Jendsjema, som meddelte, at morgenmaden var færdig og at fru Larson, hertuginde, ventede på os.

Hertug Larsons »residens« på steppen, Det hvide Tempel.

– Har du fortalt dine gæster om den hvide tempelgård? spurgte hun sin mand.

– Ikke endnu, skyndte vi os at svare. Larson skød det fra sig. Dagen er lang, sagde han, lad os først spise. Derefter bredte han servietten ud, bøjede hovedet og bad den korte bordbøn: Velsign vort måltid, i Jesu navn, amen!

Men vi lod ham ikke have fred ret længe. Jendsjema havde næppe båret kaffekopperne ud og taget den hvide dug af bordet, før vi overtalte Larson til at fortælle om, hvordan han var kommet i besiddelse af denne pragtfulde bygning.

– Efter at jeg var blevet tvunget til at lukke min forretning i Urga, boede jeg en tid i Kalgan. Men der befandt jeg mig ikke godt. Jeg savnede græsgangene med heste- og fårehjorderne. Jeg længtes efter det frie liv, og til sidst flyttede jeg til

Teh-Wang, fyrste af Sunit og leder af den mongolske uafhængighedsbevægelse.

en lejr, som Teh-Wang, fyrsten af Sunit, tilbød mig. Vi havde været venner i mange år og jeg havde kendt hans far. Hans farbror besøgte mig gerne i Urga, og fyrstinden var mig venlig stemt. Dengang fik den nuværende fyrste ofte en ridetur på mit knæ og fik lov til at rykke i mit lyse overskæg. Siden havde jeg ofte besøgt ham og også af og til været i dette tempel, som dengang endnu beboedes af tre lamaer. En dag hørte jeg, at man havde fundet dem døde alle tre. Ingen kunne sige, om de havde været i slagsmål eller de var blevet grebet af pludselig sindssyge. En mongol, som kom forbi, havde fundet de to udenfor porten med knust hovede og den tredje dinglede i et reb i den store hal. Derefter lå templet længe tomt og øde hen. Mongolerne frygtede de dødes ånder, som man mente gik igen. Ingen vovede at sætte sin fod her. Men det var dog synd at lade dette pragtfulde sted forfalde, så jeg købte det, reparerede beboelseshuset, byggede et køkken, en svensk badstue, garagen bagved og indrettede den store hal til gæsteværelse. Ja, nu kender I Dsjagan-Kurian-Sumas historie, og jeg forsikrer, at I kan sove roligt, også næste nat, for i alle disse år har jeg ikke set noget til de dødes ånder.

– Men mongolerne, spurgte jeg, er de heller ikke bange mere?

– Inden jeg købte det, sagde alle, at ingen af mine mongolske venner ville besøge mig her. Men de kom dog alle, selv om de var lidt tilbageholdende og nervøse i begyndelsen. Men efterhånden, som det rygtedes, at de døde lamaers ånder ikke kunne tilføje mig noget ondt, kom selv de

overtroiske og udtalte deres tilfredshed med de forandringer, jeg havde gjort.

– Men hvor er gudebillederne blevet af, forespurgte Marquand, der må da have været en del i et sådant tempel?

– De tre største placerede jeg på højen bagved huset, beskyttet af et lille tag, de andre solgte jeg i Kalgan og Peking.

Man kunne sidde og høre på Larson i timevis, når han fortalte om gamle dage. Den brungule steppes uendelige ro havde gjort ham ordknap. Kun langsomt og uden forsiringer kom ordene over hans læber, når han fortalte sine historier. Tørt og eftertænksomt som en bjergbonde talte han. Han var slet ikke nogen god fortæller; men hvert ord bar sandhedens stempel. Det var oplevelser, genfortalt uden nogen besmykkende tilsætning af fantasi. Men hvilke oplevelser!

– Engang kom jeg dødtræt ridende ind i min karavanelejr, begyndte

han om aftenen da vi sad og snakkede ved skæret af den gammeldags petroleumslampe. Jeg havde siddet atten timer i sadlen og skulle netop til at gå til ro, da vagthundene gav hals og ikke stilnede trods mændenes tilråb. »Hvad er der på færde?« spurgte jeg gennem teltvæggen. Langsomt blev lærredsdøren løftet til side, og mine mænd bragte en person, som ydmygt hilste og spurgte, om det var mig, som hed Larson. »Ja,« svarede jeg. »Hvad kalder kineserne dig,« spurgte han videre, »og mongolerne?« Det var tydeligt, at mine svar tilfredsstillede ham. Han fandt et brev frem af en fold i dragten og rakte mig det efter landets skik med begge hænder. »I seks måneder har jeg været på vej,« sagde han, medens jeg brød brevet, »jeg har søgt dig overalt, men altid var du et andet sted.«

Larson tav et øjeblik og sukkede:

– Den stakkels mand! Det var for sent. Jeg kunne ikke hjælpe ham. Bolsjevikerne havde dræbt ham og taget hans formue. Brevet var fra en gammel tysker, som ejede en guldgrube og drev pelshandel i Altaibjergene. Af frygt for røvere og banditter havde han i flere år ikke sendt sit guldstøv og de kostbare zobel- og ræveskind til sine forbindelser på den russiske side af grænsen. I håb om bedre tider havde han lagret det hele i sit hus. Nu havdet rygter om de rødes misgerninger gjort ham urolig.

Han bad mig sende sig fire hundrede kameler, ved hvis hjælp han kunne føre sine skatte gennem det halve Asien til Kina. Som betaling lovede han mig det halve af, hvad der stod anført på en liste: så og så mange kilo guldstøv, sølvbarrer af umådelig værdi, titusinder zobel-skind, alt i alt en millionskat, som

langt opvejede kamelernes værdi. Min træthed forsvandt som dug for solen. Jeg regnede efter og spekulerede, medens budet spiste og hvilede sig ved lejrrilden. Skulle jeg lade mit eget varelager i stikken og i ilmarch begive mig til Altai? Jeg kendte ikke tyskeren personligt og havde kun sjældent hørt fra ham; men jeg troede hvert ord i hans bøn-faldende brev. Men hvordan skulle jeg få fat på så mange kameler? Min karavane bestod kun af et par hundrede dyr. Medens jeg endnu overvejede, kom et nyt bud ridende ind i lejren. Han bragte nyheder fra mine venner i Urga – dårlige nyheder. Bolsjevikerne var allerede langt forbi Altai og nærmede sig Urga. Rov, mord og drab betegnede deres vej. Jeg forstod, at det var for sent. Den gamle i Altaibjergene levede sikkert ikke mere. De røvende bander havde sikkert allerede udplyndret ham. Tavs og ubevægelig sad budet ved ilden, da jeg underrettede ham om min beslutning. Stift stirrede han ind i flammerne, mens mine mænd snakkede i munden på hverandre. Så hentede han sin hest og tog afsked. »Måske har du ret, store Gun,« sagde han, »men jeg må hjem igen. Muligvis lever han dog. I atten år har jeg tjent ham, og han har altid behandlet mig godt, ja, som sin egen søn.« Hundene blev ved med at halse en tid efter, at han var redet bort. Rytter og hest blev borte i det fjerne, og siden har jeg ikke hørt fra ham.

Larson havde fået tilbudt adskillige skatte i sit begivenhedsrige liv. Nedgravede krigskasser, dyrebare mongolsmykker, kister fulde af guld og sølv. For tre år siden havde han fået et brev fra Paris. En russisk emigrant mente at vide, hvor baron Ungern-Sternberg havde nedgravet sine umådelige rigdomme og det krigsmateriel, som han havde reddet fra at falde i russernes hænder. Han foreslog Larson at optage forhandlinger med sovjetkommis-

Jendsjema, hertug Larsons tjenestepige.

særen i Ydre-Mongoliet. Gik sagen i orden, skulle han få de ti procent af skattens værdi, medens den ene halvdel af resten skulle tilfalde russeren i Paris, den anden bolsjevikeren. Larson havde forsøgt; men forhandlingerne gik kun langsomt. Men engang, da man var i pengetrang i Urga, vendte man tilbage til den nedgravede skat. Med nødvendige garantier på hånden skrev Larson til manden i Paris, men fire måneder efter fik han sit eget brev tilbage med påskriften: »Adressaten bortrejst, nuværende opholdssted ubekendt.« Han var måske død i mellemtiden, sukkede Larson, eller også har han, da han ikke modtog det brev, som skulle gøre en ende på al hans elendighed, opgivet alle forhåbninger og flakker nu rundt i Europa uden midler.

– I Urga, fortalte Larson en eftermiddag, vidste man på det tidspunkt aldrig, om det var den sidste dag, man så solen. Der var ikke mange, der havde rent mel i posen. Havde

man penge, købte man spiritus for dem. Byen var et galehus, fuld af rasende og drukne folk. De svenske missionærer var de eneste mennesker, man kunne tale med. En dag besluttede russerne, at de skulle fjernes; de modtog besked om at rejse inden fireogtyve timer. Det var naturligvis umuligt, man kan ikke fra dag til dag afvikle åringers arbejde. Jeg gik til den russiske kommissær for at tale med ham. I begyndelsen var han ubøjeelig; men til sidst erklærede han sig villig til at sende et telegram, som jeg dikterede, til Moskva. Jeg bad myndighederne give missionærerne en måned til at afvikle deres virksomhed. Og sådan blev det!

Og sådan fortalte Larson den ene historie efter den anden.

– Ja, sagde han til slut, var jeg blevet hjemme, havde jeg i dag måske været en rig mand. Men alligevel vil jeg ikke bytte med nogen millionær, som ikke fik set noget af verden. Mit frie liv i Mongoliet er mig mere værd end en million i dollars, kroner eller pund, som jeg muligvis allerede havde mistet igen. Min dejlige tid her i Mongoliet kan ingen tage fra mig, ingen bankkasserer med underslæb, ingen spekulant eller regering.

Og jeg måtte give ham ret. Jo bedre jeg lærte Larson at kende, desto mere misundte jeg ham hans enestående rige tilværelse, et liv, som det for os senere fødte vil være umuligt at opleve. ■

Tekst og foto:
Walter Bosshard

Walter Bosshard: *Mongoliet*. København 1954, Fremad. Tekstuddraget er fra s. 46-54, kapitlet *Hertugen af Mongoliet fortæller...* Illustrationerne er gengivet fra bogens schweiziske udgave: *Kühles Grasland Mongolei*, Zürich 1950, Büchergilde Gutenberg.

Aktuelt

The Mongol Messenger
rapporterer:

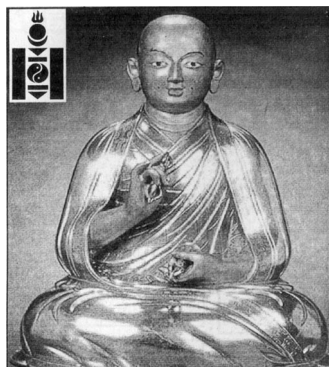
Kinesisk kulturcenter 06.07.05
Der vil blive åbnet et Beijing Kulturcenter i Ulaanbaatar, i Børne- og Ungdomsudviklingscenteret. Garden, hvori den kinesiske ambassade ligger, skal omdøbes til Beijing-gaden, og den vil blive forskønnet for kinesiske penge. Centeret skal informere om historie, kultur og økonomisk udvikling i Kina og Beijing.

Turisme m.m. 10.08.05
Pr. 30. juni var der indrejst 131.899 udlændinge i Mongoliet i 2005. Det var 24,9% flere end på samme tidspunkt sidste år. Hovedparten af de tilreisende var kinesere (næsten 74.000), russere (over 24.000), sydkoreanere (over 9.000), japanere (over 4.000) og amerikanere (næsten 3.500).

Tsedenbal mindes 17.08.05
Den mongolske statschef, Yu. Tsedenbal, ville være fyldt 90 år den 17. september 2006. Det er i den anledning blevet besluttet at opstille et bronzemonument. Det er Yu. Tsedenbal-fonden og *Globe International* NGO'en, der organiserer festlighederne og monumentets afsløring.

Marskal Tsedenbal regerede Mongoliet i næsten 55 år som generalsekretær for det kommunistiske partis centralkomité, formand for parlamentet og formand for den mongolske folkerepubliks ministerråd. Blandt hans mange ordener var »Arbejdets Helt«.

Monumentet vil blive 8-10 m højt, og grundstenen vil blive lagt på hans 89 års fødselsdag, hvor der arrangeres en videnskabelig konference med et kunstnerisk indslag. Lederen for *Globe International*, B. Mendbayar, siger: »Monumentet

Zanabazars fødselsdag

I år er det 370 år siden Mongoliets mest fremtrædende religiøse, politiske og kreative personlighed, Zanabazar, blev født. Fejringen vil bl.a. omfatte en storslået ceremoni i Kharkhorin og en udstilling i det mongolske institut for buddhistisk kunst i *Zanabazar Museum of Fine Arts*.

Zanabazar var den 16. inkarnation af Javzandamba (eller Jebtsundamba), men den første af mongolsk oprindelse. Han var søn af Tusheto-klanens khan, en direkte efterkommer af Chinggis Khan. Han blev kendt som den første Bogd (eller Undur Gegen) af Mongoliet og havde rang af nr. 3 i den buddhistiske Vajrayana-tradition efter Dalai Lama og Panchen Lama.

Foruden hans ry som politisk og buddhistisk leder var han den

mest berømte kunstner i Mongoliets historie. Hans kunstværker kan ses på kunstmuseet, der bærer hans navn, Choijin Lama-templet og Bogd Khan-paladset.

Mest berømt er hans buddhistiske bronzer af Den hvide Tara og Janraisig, der viser, at han inden for den buddhistiske kunsts snævre rammer formåede at give de guddommelige skikkelser et menneskeligt ansigt.

Zanabazar udarbejdede også Soyombo-alfabetet, hvor det var muligt at transskribere fra mongolsk, tibetansk og sanskrit. Det første bogstav i dette alfabet blev senere valgt til Mongoliets nationalsymbol, Soyombo.

The Mongol Messenger
34(736):9 – 24.08.05

vil blive udført af mongolske og nordkoreanske skulptører. Nordkorea er kendt verden over for sine monumenter. Vi vil også forskønne omgivelserne.«

Kremeringer 31.08.05
Som en del af forberedelserne til fejringen af 800-året for det mongolske imperium er man i gang med opførelsen af Chinggis Khan kom-

plekset foran parlamentsbygningen. Formålet med komplekset er at mindes mongolernes storhedstid og samtidig skabe rammerne for at udføre ceremonier til Chinggis Khans ære.

Det er besluttet af parlamentet og regeringen at fjerne de jordiske rester af D. Sukhbaatar og Kh. Choilbalsan fra mausoleet og J. Sambuu
(fortsættes s. 26)

Fugle dør af fugleinfluenza

Mongolske trækfugle er inficerede og dør af fugleinfluenzaen, der først dukkede op i Europa i 2002 og siden spredtes via hønsefarme i Sydøstasien 2004-2005.

Statens centrale veterinær- og hygiejnelaboratorium har undersøgt fuglekadavere fra Saikhan Sum, Bulgan Aimag, og Alag-Erdene Sum, Khövsgöl Aimag, og bekræftet, at dødsårsagen var fugleinfluenza. Pr. 17. august var i alt 179 fugle

døde, heraf 150 i tre sumer i Khövsgöl og 12 i Bulgan.

Den 17. august udtalte den ansvarlige minister for nødberedskabet, U. Khurelsukh: »Fugleinfluenza af den internationalt kategoriserede, alvorligt smitsomme type A, er fundet i trækfugle, men den har ikke spredt sig til noget menneske, standfugl, svin eller andet dyr.«

Der findes ruter for trækfugle over hele Mongoliet; traner og andre fugle trækker via Centralasien og Indien, passerer gennem den

vestlige del af Mongoliet, mens fugle der skal til Asien og Stillehavsområdet passerer gennem den centrale og østlige del af Mongoliet.

Undersøgelser viser, at der i og omkring Erkhel-søen befinder sig 10.000 fugle af 40 arter. Det er forbudt de lokale at tage vand fra området af søen, hvor der er fundet døde fugle, og hvor hestene vandes. Familierne skal flytte 4 km væk fra søen. Via TV og radio rådgiver man om, hvordan man undgår fugleinfluenzaen.

B. Ooluun

The Mongol Messenger
34(736):1 – 24.08.05

Guldgravere i sommervarmen

Med det varme sommervejr er antallet af ninjajer eksploderet på guldfelterne, og politiet er i forhøjet beredskab.

De uautoriserede guldgravere fik øgenavnet *ninjajer* for nogle år siden, fordi de brugte grønne opvaskefade til at udvaske guldet med. Fadene transporterede de på ryggen, og det fik dem til at ligne de grønne *Ninja Turtles*, kendt fra TV. De søger efter guld i områder, hvor de større, autoriserede mineselskaber er flyttet fra, eller hvor de endnu ikke har været.

I begyndelsen af august satte regeringen den uautoriserede udnyttelse af disse minefelter på en særlig overvågningsliste efter anmodning fra firmaer som *Altan Dornod Mongolia*. Politiet opsatte vejspærringer for at afskrække flere ninjajer fra at rykke ind, og omkring 200 politifolk fra Orkhon, Selenge og Töv aimager blev rykket til *Altan Dornods Ar Naimgan*-feltet for at fjerne ninjajerne og genoprette lov og orden. Politiet kontrollerede tilladelserne

og forsøgte at standse drikkeri, illegal handel med guld, tyveri og prostitution.

De lovlige selskaber hævder, at ninjajerne i realiteten stjæler det guld, som firmaerne har foretaget store investeringer i, og at dette guld normalt sælges til mellemhandlere, som smugler det ud af området.

Ifølge mongolsk lov skal al det indvundne guld sælges til *Mongol-Bank*. I årets første 6 måneder købte *MongolBank* næsten 7½ ton guld, 1½ ton mere end sidste år.

Næsten 1 ton er i år handlet fra enkeltpersoner, hvilket skal sammenlignes med kun 12,5 kg i samme periode sidste år. Det forklarer eksperter med, at ninjajer sælger deres guld illegalt (og billigt) til licenshavere, som igen sælger det videre til banken med fortjeneste. Langt mere guld, siger de, bliver skaffet af vejen over grænsen, uden for mongolsk kontrol.

Regeringens lovkontor er ved at forberede en lovgivning til kontrol af situationen, hvor det ifølge visse estimater drejer sig om henimod

200.000 ninjajer, der udvinder guld til en værdi af \$100 mio. om året.

Lederen af SAC (*Swiss Agency for Development and Cooperation*), Markus Dubach udtaler, at hans organisation på nuværende tidspunkt øjner visse problemer i forbindelse med lovningsarbejdet. Han frygter, at lovudkastet indebærer, at der bliver tale om »én gang ninja, altid ninja«, hvilket vil ramme 5-10% af den mongolske befolkning.

Han påpeger, at hvis den uregulerede sektor bliver sat i system, vil den kunne bidrage væsentligt til landets udvikling, og da ninjajerne opererer på udliciterede områder, bør forholdene omkring udvindingen af guldet løses mellem ninjajerne og licenshaverne, evt. gennem mæglere.

»Vi i SAC vil gerne hjælpe med til at forbedre leveforholdene, især for hyrderne og deres familier. De arbejder ikke for sjov, men for at overleve«, siger han.

The Mongol Messenger
33(735):1 – 17.08.05

Se også artiklen *Small-scale mining i Mongoliet* i Ger 52, s. 6-9.

Rumsfeld roser Mongoliet

ULAN BATOR – Den amerikanske forsvarsminister, Donald Rumsfeld, roste i går Mongoliet og landets styrker i Irak og Afghanistan for at udvise »politisk og personligt mod«. Rumsfeld var på et kort besøg i Mongoliets hovedstad, Ulan Bator, som led i en rejse til Kina og Sydkorea. »Jeres land har styrket og sluttet sig til en international koalition i krigen mod terror«, sagde Rumsfeld til 180 veteraner fra Irak og Afghanistan. Mongoliet har 131 soldater i Irak, der varetager sikkerhed og lægebehandling, og omkring 15 soldater i Afghanistan, der træner de lokale styrker.

Reuters/Politiken 23.10.05

Den 21. november aflægger præsident George W. Bush officielt statsbesøg i Mongoliet på invitation af præsident N. Enkhbayar.

fra Folkets Revolutionshave bag parlamentet. Resterne skal flyttes til gravpladsen i Altan-Ölgii.

De jordiske rester af Sukhbaatar og Choibalsan blev kremeret den 23. august af et udvalg anført af chefen for minister- og regeringssekretariatet S. Bayartsogt. Den førende kunstner i Gandan-templet, lama G. Purevbat, og lederen af statens protokolkontor, O. Nyamdavaa, udførte kremeringen i overensstemmelse med både de religiøse og statsceremonielle traditioner.

Flytningen begyndte den 14. august, da 5 lamaer anført af Purevbat udførte et ritual ved mausoleet, der vendte ud mod Sukhbaatar-pladsen.

Vandkraft 12.10.05
Regeringen har besluttet at bygge et 100 MW vandkraftværk ved Or-

khon-floden for at forbedre energiforsyningen i det centrale område. Man har udarbejdet tegningerne, og regeringen er på udkik efter udenlandsk finansiel støtte. Det statslige udviklingsprogram for vedvarende energi 2005-2020 omfatter et 220 MW vandkraftværk ved Eg-floden og to (118 MW og 205 MW) værker ved Selenge-floden. Der er allerede vandkraftværker på 150-2.000 kW i drift i Kharkhorin, Guulin, Mankhan og Munkhkhairkhan sumer i Överkhangai, Zavkhan, Gov-Altai og Khovd aimager og ved Bog og Chinggis-floderne i Zavkhan Aimag.

Ny ambassadør 07.09.05

Den 2. september afleverede den danske ambassadør, Laurids Mikaelson, sine akkreditiver til præsident N. Enkhbayar.

Præsidenten udtalte i den anledning, at Mongoliet på én gang havde indført demokrati og økonomiske reformer, og at multilateral og bilateral hjælp og støtte fra Danmark ville være et vigtigt bidrag til at styrke demokratiet, menneskerettighederne og markedsøkonomien.

Han tilføjede, at han gerne så en forøget samhandel, flere investeringer, støtte til vedvarende energi og udviklingen af landbruget. Han efterlyste også et intensiveret samarbejde om husdyrbrug. Ambassadør Laurids takkede præsidenten for hans velkomne bemærkninger og sagde, at han håbede at kunne gøre forslagene til virkelighed.

Flere takhi 07.09.05

Et russisk IL-76 fly transporterede for nyligt et dusin Przewalski-hestene fra Frankrig til lufthavnen i Khovd Aimag. Takhi'erne blev derefter ført til Khom-bufferzonen af en MIAT AN-26. Projektet støttes af WWF og Frankrig.

Foto: BioRegions

Udstilling om nomadernes dagligdag

Kulturhuset *Klaverfabrikken* i Hillerød planlægger i øjeblikket en udstilling om mongolske nomaders dagligdag. Udstillingsperioden er 6/12-05 til 31/3-06.

Udstillingens leder, Birgit Rømer, har sendt en opfordring til medlemmerne af Dansk Mongolsk Selskab om at hjælpe til med opbygningen og driften af udstillingen. Bestyrelsen støtter initiativet og vil opfordre medlemmerne til at sætte sig i forbindelse med Birgit Rømer.

Birgit Rømer skriver bl.a.:

Kulturhuset *Klaverfabrikken* er en forening, som siden 1994 har arbejdet med mange forskellige former for kreative aktiviteter, udstillinger, koncerter, kursusvirksomhed m.m. Vi har lokaler i Hillerød bymidte i forbindelse med *Hillerød Viden- og Kulturpark*. Kulturhuset er bemanded med en daglig leder, en række frivillige medarbejdere samt personer i aktivering og jobtræning.

Hillerød Kommune har gennem de sidste 10 år samarbejdet med Darkhanprovinsen omkring forskellige pædagogiske projekter, skolebibliotek samt projekter med demokratisering for øje.

Klaverfabrikken har i årenes løb med stor bevågenhed og publikumssucces arrangeret oplevelses- og sanseudstillinger for børn med forskellige temaer. I år ønsker vi at arrangere en udstilling med udgangspunkt i »Dagligliv for en Mongolsk nomadefamilie«.

Til udstillingen har vi en hal på 450 m². Vi er interesseret i at låne foto på plancher, diverse materiale med fakta om Mongoliet, turistmateriale m.m. til udstillingen. Vi er ydermere interesseret i at få kontakt med personer, som vil have tid til i forbindelse med udstillingen at være værter og værtinder.

Venlig hilsen
Birgit Rømer
tel 2964 8724

Vores sekretær

Jeg er 41 år, uddannet cand.merc. int. fra Handelshøjskolen i København, og arbejder med kommunikation i *Alfa Laval*, et traditionsrigt svensk firma, der sælger maskiner til procesindustrien. Jeg er opvokset på en gård ved Fjenneslev, blev student fra Sorø Akademi, og har derefter boet i Københavnsområdet, nu i Søborg.

Indtil jeg mødte min kone Undra for 5 år siden, fyldte Mongoliet ikke meget i min tilværelse. Det har ændret sig nu hvor jeg har fået en mongolsk svigerfamilie og i høj grad identificerer mig med de ting, der sker i Mongoliet, hvad enten det er familiære ting, politiske forhold eller klimaet, der ændrer sig.

Selvom meget kommunikation med familien foregår indirekte, fordi jeg ikke kan sproget, føler jeg alligevel, at jeg er kommet tæt på mongolernes måde at tænke på. Jeg tror min opvækst på landet har

hjulpet mig til at forstå, hvor meget steppen, dyrene og familielivet betyder. Der er både i Danmark og Mongoliet nogle mentale rødder som består, selvom samfundet ændrer sig.

Den familiære relation betyder også, at jeg får mange konkrete oplevelser med landet som ikke er den almindelige rejsende forundt. Størst blandt disse oplevelser står naturligvis mit bryllup med Undra i 2000 i bryllupspaladset i Ulan Bator, både ceremonien og festlighederne, men også i høj grad det omfattende papirarbejde som skulle være i orden fra mongolsk side for at vi kunne gifte os!

Med min marketing baggrund interesserer det mig, hvordan private virksomheder i Mongoliet udvikler sig efter kommunismens fald, og ikke mindst, hvordan de får udviklet deres eksport i en hård international konkurrence. Det er meget positivt at høre, hvordan folk har en virketrang og initiativ, som fører til at små virksomheder startes, og at der laves store internationale projekter for at støtte forskellige sektorer. Det er med til at skabe håb for udviklingen som ellers på andre områder kan se svær ud.

Et andet område som jeg har haft glæde af at stifte bekendtskab med, er den mongolske musik, både den traditionelle musik, men

også den moderne populær- og rockmusik, hvor grupper som Haranga og Hurd viser sig at have en nerve, som jeg synes slår igennem internationalt på trods af sprogbarrieren.

Fremover håber vi at få mere tid til at rejse i Mongoliet, bl.a. til den vestlige del hvor Undra kommer fra. Højt på listen står også de steder, hvor de danske opdagelsesrejsende bosatte sig i første halvdel af forrige århundrede. Dette aspekt af den mongolsk-danske historie er noget som jeg stadig har til gode at studere, men som jeg har en personlig interesse i, idet jeg for 5 år siden fandt ud af, at jeg er fjernt beslægtet med den danske opdagelsesrejsende Carl Krebs.

Lige nu er der et meget nærværende kapitel i den mongolsk-danske historie som optager min kone og mig, nemlig vores lille dreng, Daniel, som blev født d. 13. august i år. Han skal være to-sproget, hvilket kunne være det der gav mig endnu en chance for at gøre noget ved det mongolske sprog, så jeg også kan tale med familien. Motivationen er der i hvert fald!

Henrik Bo Thrane

Tidligere præsentationer af bestyrelsesmedlemmerne blev bragt i Ger 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 og 53.

Chinggis Khan og hans arvinger Mongolernes Imperium

Særudstilling i
Staatliches Museum für Völkerkunde, München
26. oktober 2005 - 29. januar 2006

I 2006 fejres 800-året for grundlæggelsen af Det mongolske Imperium, anført af den legendariske Chinggis Khan. Udstillingen giver et indtryk af dette umådelige verdensrige på højden af sin magt. Udstillingen viser også forløberne for im-

periet og dets efterfølgere. Det mongolske verdensriges turbulente historie formidles af de nyeste arkæologiske fund, guld- og sølvskatte, våben og rustninger, illuminerede manuskripter, historiske kort, tekstiler, keramik og religiøs kunst. Udstillingskataloget er på 432 sider, 28 . Foreligger kun på tysk.

Åbningstider: Tirsdag-søndag 9.30-17.15

Entré: Voksne 7 / 5 , børn gratis

Adresse: Maximilianstraße 24

www.voelkerkundemuseum-muenchen.de

GENGHIS KHAN
AND HIS HEIRS
THE EMPIRE OF THE MONGOLS
OCTOBER 26, 2005 - JANUARY 29, 2006
STATE MUSEUM OF ETHNOLOGY, MUNICH
IN COOPERATION OF THE ART AND ANTIQUARIAN DEPARTMENT OF THE STATE MUSEUM OF ETHNOLOGY, MUNICH

DMS nyt

MEDLEMSMØDER

- *Medlemsmøde 80*
Lørdag den 1. oktober kl. 15-17
St. Kongensgade 68, opg.A, Kbh. K

Nordens Nomader møder mongolerne

Deltagere fra *Rejsehøjskolen '04* fra Haslev udvidede Højskole fortalte vidende og med stor indlevelse om deres personlige oplevelser fra Chinggis Khans hjemland – om rejsen til et fremmed land for at opleve nomadernes årtusindgamle levevis. Mødet blev annonceret i efterårets mødefolder, der udsendtes i midten af september.

- *Medlemsmøde 81*
Lørdag den 26. november kl. 18
St. Kongensgade 68, opg.A, Kbh. K

Dansk Mongolsk Selskab fylder 15 år

Dansk Mongolsk Selskabs første medlemsmøde og stiftende generalforsamling blev afholdt den 1. december 1990 på Christianshavn. Det vil vi gerne fejre med en festmiddag i lokalerne i Store Kongensgade. Tilmelding mv. se rammen.

Vigtig meddelelse

Vi har desværre gennem nogle måneder haft problemer med vores indmeldelsesfunktion på hjemmesiden www.danskmongolskselskab.dk. Henvendelser om indmeldelse i selskabet når ikke frem til kassereren, og vi har ikke mulighed for at efterspore forgæves henvendelser.

Lørdag den
26. november kl. 18

Dansk Mongolsk Selskab fylder 15 år

Festmiddag

Festtale ved Søren Haslund-Christensen

Bestyrelsesmedlemmer og deltagere ved selskabets 10 års jubilæumsfest på Frederiksberg. Foto: Dölma Gilberg

Deltagerprisen er 100 kr. pr. person. Gæster betaler samme pris. Tilmelding snarest og senest 21. november til kassereren pr. email, telefon eller brev (gerne vedlagt en check): Jan Koed, Carl Bernhards Vej 15, st.tv., 1817 Frederiksberg C, tel 3322 3728, email jk@cadaid.dk. Endvidere kan man tilmelde sig ved at indsætte 100 kr. på selskabets girokonto (1551) 784-1582.

ser. Kender du nogen, som har forsøgt at komme i kontakt med os på denne måde, hører vi gerne herom.

Ønsker man at melde sig ind i Dansk Mongolsk Selskab, kan det gøres ved at sende en email til kassereren, jk@cadaid.dk, ringe på tel 3322 3728 eller sende et brev, se adressen ovenfor.

Udnævnelse

Officiel udnævnelse af selskabets revisor, Anders Jungersen:

»Udenrigsministeriet meddeler herved, at nedennævnte honorær konsul for Mongoliet i Danmark ved kongelig resolution af 16.03.2005 er blevet promoveret til honorær generalkonsul.«
Dansk Mongolsk Selskab ønsker hjertelig tillykke.

Konsulatets hjemmeside

Mongoliets konsulat i Danmark har åbnet en hjemmeside på Internet: mongolietskonsulat.dk. På den smukt udformede portal finder man mange nyttige oplysninger om Mongoliet og links til andre mongolsider. Det er også muligt at hente formularer til ansøgninger om visum.

Projekter

Gadebørn i Mongoliet
Girokonto 1670-7805
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Kulden i Mongoliet
Girokonto 6003-3005
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg